

Burundi (95)

②

Udlændinge
Styrelsen

Rapport fra flyvende attaché
mission til Bujumbura, Burundi

22. april - 4. maj 1999

Oversigt over fact-finding rapporter
m.v. udgivet i 1999:

- Rapport fra flyvende attaché mission til Georgien
februar 1999:1
- Rapport fra nordisk fact-finding mission til Nairobi,
Kenya og Middle Shabelle-regionen, Somalia
april 1999:2
- Rapport fra fact-finding mission Tjekkiet og Slovakiet
april 1999:3
- Rapport fra flyvende attaché mission
til Bujumbura, Burundi
juni 1999:4

**Rapport fra flyvende attaché
mission til Bujumbura, Burundi**

22. april - 4. maj 1999

Baggrund for missionen.....	4
Indledning.....	5
Historisk baggrund.....	5
Geografi, befolkning og økonomi.....	6
1. De politiske forhold og fredsprocessen i Burundi.....	7
1.1 Etnicitet og politik i Burundi og den nuværende fredsproces.....	7
1.2 Grundlaget for den interne fredsproces: Partnerskabs-afalen mellem nationalforsamlingen og regeringen.....	7
1.2.1 Den interne fredsproces.....	8
1.2.2 Forholdet mellem regering/militær og den væbnede opposition.....	9
1.2.3 Spiltelsen i CNDD/FDD.....	9
1.3 Den eksterne fredsproces – Arusha-forhandlingerne.....	10
1.3.1 FDDs rolle.....	11
1.4 Perspektiverne i fredsprocessen.....	11
2. Sikkerhedsforhold.....	14
2.1 Generelt om sikkerhedssituationen.....	14
2.2 Eventuel risiko for militærkup.....	15
2.3 Sikkerhedsforhold i Bujumbura.....	16
2.4 Myndighedernes evne og vilje til at yde beskyttelse mod overgreb.....	17
2.5 De væbnede oprørsgrupper og sikkerhedssituationen.....	17
2.6 Forholdet til nabolandene.....	18
2.6.1 D.R. Congo.....	18
2.6.2 Rwanda.....	19
2.6.3 Tanzania.....	19
3. Menneskerettighedssituationen.....	20
3.1 Generelt om menneskerettighedssituationen.....	20
3.2 Organisationsfrihed og politisk frihed.....	22
3.3 Bevægelsesfrihed.....	23
3.4 Ytrings- og pressefrihed.....	23

3.5 Vilkårslige og ulovlige anholdelser	23
3.6 Detentions- og fængselsforhold	24
3.6.1 Anvendelse af tortur	25
3.7 Retssikkerhed	26
3.8 Kvinders og børns forhold	27
3.9 Uddannelsesforhold	28
4. Asylmotiver	29
5. Humanitære forhold	32
5.1 Internt fordrevne og burundiske flygtninge i nabolandene	32
6. Militære forhold, Civil Service, rekruttering m.m.	33
6.1 Risiko for tvangsrekruttering og tjeneste i kampzoner	33
6.2 Unddragelse af Civil Service-tjeneste	33
7. Udrejseforhold	35
Konsulterede organisationer, myndigheder og personer	36
Litteratur	38
Forkortelser	39
Bilag	40

Baggrund for missionen

Udlandingsstyrelsen har i perioden 1997 og 1998 modtaget godt 100 ansøgninger om asyl fra burundiske statsborgere. Det har samtidig været vanskeligt og langsomt at fremskaffe tilstrækkeligt præcise baggrundsplysninger om asylrelevante forhold i Burundi. På baggrund af de voldsomme begivenheder, som har fundet sted i Burundi siden 1993, hvor Burundis første hutu-præsident blev dræbt af det tutsi-dominerede militær, og hvor der efterfølgende fandt omfattende massaker sted på henholdsvis tutsi-befolkningen og hutu-befolkningen, er en meget stor del af de burundiske asylansøgere blevet meddelt opholdstilladelse i Danmark i medfør af af Udlandingslovens §7, stk. 2, dvs. som *de facto* flygtninge.

Inidertid er der gennem det seneste års tid fremkommet relativt positive oplysninger om fredsprocessen og de politiske forhold i landet. Disse oplysninger har medført, at Udlandingsstyrelsen fandt grundlag for at gennemføre en såkaldt flyvende attaché-mission til Burundi.

Det overordnede formål med missionen var for det første at indhente oplysninger, der kan belyse den nuværende fredsproces mellem konfliktens parter og perspektiverne i denne proces. For det andet var formålet at indsamle oplysninger til belysning af de generelle sikkerhedsmæssige og menneskeretlige forhold.

Formål for afrejsen til Bujumbura afholdt delegationen orienteringsmøder med Garba Diallo, Den Internationale Højskole, Helsingør, Christian Scherrer, Copenhagen Peace Research Institute og Lone Lindholdt, Det Danske Center for Menneskeretligheder.

Under delegationens ophold i Bujumbura gennemførtes en række møder med FN-organisationer, myndigheder, regerings- og nationalforsamlingsmedlemmer, NGO'er og privatpersoner. På intet tidspunkt under opholdet i Bujumbura benyttede delegationen sig af vagter. 2 af de 21 mundtlige kilder der benyttedes i rapporten ønskede at være anonyme. Samtlige kilder blev på forhånd orienteret om, at de givne oplysninger ville blive anvendt i en offentlig rapport, som evt. også udgives på engelsk eller fransk.

Thomas Rideaus, repræsentant for Sveriges Ambassade i Nairobi i Bujumbura bistod bl.a. delegationen med at planlægge og arrangere dens møder i Bujumbura. Herudover deltog Danmarks konsul i Bujumbura Michael Andersen i nogle af delegationens møder.

Indledning

Historisk baggrund

Da Burundi i 1899 blev indlemmet i tysk Østafrika, havde området været et decentraliseret kongedømme i århundreder. Kongen var tutsi og mellem denne og befolkningen stod en royal klasse (kaldet *Garwa*) af prinser. *Garwa* var tutsi, ligesom kongen, men opfattedes som et eget folk, der ikke associeredes med den almene tutsi-befolkning. *Garwa* var kongedømmets reelle magthavere, og en slags garanti for, at potentielle etniske konflikter ikke brød ud blandt befolkningen, som bestod af ca. 85% hutu, 14 % tutsi og 1 % twa, dvs. pygmæ-befolkningen. Der herskede en stærk rivalitet mellem *Garwa*, som resulterede i, at hver enkelt *Garwa* var afhængig af den støtte han kunne opnå fra "sit" tutsi-folk (kvægavlere) og fra "sit" hutu-folk (agerbrugere). Det sociale modsætninger mellem hutu- og tutsi-befolkningerne var ikke så stærke som hos befolkningerne i naboriget mod nord, Rwanda. Dette illustreredes bl.a. ved, at blandede ægteskaber var almindelige.

Efter Belgien i 1916 fik overdraget Burundi som mandatområde af Folkeforbundet undermineredes gradvist den relative etnisk-politiske stabilitet, som eksisterede i Burundi. Da det tutsi-dominerede parti Union Pour le Progrés National (UPRONA) vandt valget til nationalforsamlingen i 1961, udnævntes dets leder, Louis Rwagasore, til premierminister. Rwagasore var den ældste søn af den burundiske konge og i den egenskab en samlingsfigur i Burundi.

Rwagasore blev imidlertid myrdet af politiske modstandere i oktober 1961, hvilket skulle blive en afgørende begivenhed i Burundis nyere historie. De etniske spændinger mellem hutu og tutsi, som aktualiseredes af Burundis selvstændighed den 1. juli 1962, kunne ikke kontrolleres, og på trods af kongehusets forsøg på at sikre sin position ved at skabe etnisk balance i kommende regeringer, førte utilfredshed i hutu-kredse med udnævnelsen af en tutsi-prins i 1966 til et hutu-kupforsøg. Dette oprør blev slået meget brutalt ned og resulterede i massakrer på såvel den politiske hutu-elite som dele af den almene hutu-befolkning, som havde støttet oprøret. Disse begivenheder betød afslutningen på et væsentlig hutu-deltagelse i Burundis politiske liv i mange år.

Da et tutsi-militærkup senere i 1966 førte til afskaffelse af kongedømmet og desuden medførte ud-radering af mange hutu-officere fra hæren, bortfaldt en hjørnesten i Burundis politiske system. I 1972 førte et fejlsjaget hutu-kup til udbredte massakrer på hutu-befolkningen, hvor mellem 100.000 og 200.000 hutu-medlemmer blev dræbt af af den tutsi-dominerede hær. Denne massakre cementerede den tutsi-dominans i det politiske liv, som skulle vare i mange år fremover.

Burundis nuværende konflikt-cyklus indledes i 1993 med drabet på landets første hutu-præsident nogensinde Melchior Ndadaye. Drabet var resultatet af et kup, begået af hæren. Denne begivenhed fulgte efter en periode med en vis demokratisering efter årtiers tutsi-domineret militær-diktatur. Drabet resulterede først i omfattende hutu-massakrer på tutsi-befolkningen, hvorefter hutu-befolkningen blev ofre for den tutsi-dominerede hærs massakrer. Disse begivenheder bandede vejen for en regulær borgerkrig mellem hutu-oprørsgrupper og hæren. Omkring 150.000 skønnes dræbt siden 1993, mens mere end 500.000 er blevet fordrevet fra deres hjem.

I juli 1996 gennemførte den burundiske hær et kup, angiveligt for at genskabe den stabilitet i landet, som de foregående års skiftende regeringer ikke havde kunnet sikre. Major Pierre Buyoya, tidligere

præsident i militærstyret fra 1987-1993, som havde lidt nederlag til den myrdede præsident Ndaye ved præsidentvalget i 1993, blev indsat som præsident. I august dannedes en multi-etnisk regering, og i september fik nationalforsamlingen sine beføjelser tilbage, dog med undtagelse af retten til at afskedige regeringen.

På trods af disse skridt fastholdtes den handelsembargo af Burundi, som de omkringliggende lande havde iværksat i juli 1996. Samtidig rapporteredes fortsat om militære overgreb på hutu-befolkningen og hutu-oprørsgruppers angreb på civile tutsi-medlemmer.

I juni 1998 indgik regeringen og nationalforsamlingen den såkaldte Partnerskabs-aftale, som tiltrådtes af de to førende partier Front pour la Démocratie au Burundi (FRODEBU) og UPRONA. Buyoya forblev præsident, og en ny regering, bestående af både hutu- og tutsi-medlemmer blev indsat. Aftalen medførte flere omstruktureringer med henblik på at skabe en etnisk balance i det politiske system. Senere samme måned startede den eksterne fredsproces i Arusha, Tanzania, hvor et flertal af parterne i konflikten, herunder også oprørsgrupper, indledte forhandlinger om en endelig fredsøsning i Burundi. Det er formodentlig på baggrund af bl.a. disse forhandlinger, man skal se suspenderingen af handelsembargoen i slutningen af januar 1999.

Geografi, befolkning og økonomi

Burundi ligger i den såkaldte Great Lakes Region i det centrale Afrika og grænser op til Rwanda i nord, den Demokratiske Republik Congo (DR Congo) i vest og Tanzania i syd og øst. Landets areal er på 27.834 km², og befolkningstallet er på 5,9 millioner (1993-statistik). Indbyggertallet i hovedstaden Bujumbura er på 320.000 (1992-statistik). Bujumbura ligger ved Tanganyika-søen, som adskiller Burundi fra D.R. Congo. Burundi er et af Afrikas tættest befolkede lande. De officielle sprog er kirundi og fransk. Fransk tales dog kun af de mere veluddannede. Kirundi er et bantu-sprog, som er nært beslægtet med kinyarwanda. Swahili forekommer også.

Befolkningen består af omkring 85 % hutu, 14 % tutsi og 1 % tva. Omkring 60 % er katolikker, 5 % er protestanter, 34 % er animister, dvs. beklender sig til traditionelle afrikanske religioner, og 1 % er sunni-muslimer. Det antages, at ca. 15 % af befolkningen i Bujumbura er muslimer.

91 % af befolkningen er beskæftiget i landbruget og kun 2 % i industrisektoren. De vigtigste eksportvarer er kaffe, te, hudet og mineraler.

Mønifoden er burundiske francs (BFR). 1 \$ er lig med ca. 530 BFR.

Ovenstående oplysninger er hovedsagelig baseret på Africa South of the Sahara 1999 (ASS 1999) og Utrikespolitiska Institutet: Rwanda Burundi, Stockholm 1995 (UI 1995).

1. De politiske forhold og fredsprocessen i Burundi

1.1 Etnicitet og politik i Burundi og den nuværende fredsproces

Cheikh Tidiane Sy, Repräsentant du Secrétaire Général au Burundi, Bureau des Nations Unies au Burundi (BNUB), dvs. Generalsekretærens repræsentant i Burundi påpegede, at etnicitet i Burundi bliver brugt som politisk instrument af de politiske aktører, og at det er forenklet at anse konflikten i landet alene som en etnisk baseret konflikt.

Maroufa Diabira, Chef du Mission, Office du Haut Commissaire aux Droits de l'Homme au Burundi (OHCDH), dvs. chefen for FN's menneskerettighedskontor i Burundi, forklarede, at der findes et etnisk aspekt i konflikten i Burundi, men understregede, ligesom Tidiane Sy, at det er forenklet at tale om en etnisk konflikt i Burundi, idet den nuværende konflikt snarere er af politisk karakter. Der kan ikke sættes lighedstegn mellem det at være hutu-medlem og det hutu-dominerede parti FRODEBU eller hutu-oprørsbevægelsen Conseil Nationale pour la Défense de la Démocratie/Forces pour la Défense de la Démocratie (CNDD/FDD). Således tilhører lederen af FDD, som i princippet er CNDDs væbnede gren, tutsi-befolkningen. Han tilføjede, at den tidligere præsident for det tutsi-dominerede parti UPRONA tilhører hutu-befolkningen.

Tidiane Sy kritiserede dern, som kræver demokratisk valg i Burundi uden skelen til de nuværende forhold i landet. Han vurderede, at der vil gå flere år, før end det er muligt at gennemføre demokratiske valg i Burundi og henviste til, at spørgsmålet om en magtdeling er i færd med at blive løst efter indgåelsen af den såkaldte "Partnerskabs-aftale" i juni 1998 mellem regeringen og Burundis nationalforsamling. Han understregede, at såfremt FRODEBU tror, at det kan få gennemført et demokratisk valg, dvs. en gentagelse af valget i 1993, er partiet ude på et galt og farligt spor. Desuden gjorde han opmærksom på, at når Burundis har er indrettet, som den er (dvs. tutsi-domineret), vil FRODEBU aldrig blive i stand til at overtage magten, selv efter et demokratisk valg.

Tidiane Sy gjorde opmærksom på, at det ikke så meget er de to befolkningsgrupper hutu og tutsi, der er mistænksomme over for hinanden, men at dette snarere gælder for de politiske ledere. Han vurderede, at disse stadig har en tendens til at benytte etnicitet som et politisk instrument.

1.2 Grundlaget for den interne fredsproces: Partnerskabs-aftalen mellem nationalforsamlingen og regeringen

Den 4. juni 1998 vedtog Burundis nationalforsamling et såkaldt overgangsdokument kaldet "Parlementar interne pour la paix". Dette dokument sammenfattede Burundis forfatning af 1993 og en række dekretter, som var blevet udstedt efter det statskup, der i juli 1996 bragte nuværende præsident Buyoya til magten (United Nations, 13 October 1998). Samme kilde oplyser videre, at dokumentet formaliserer den såkaldte Partnerskabs-aftale mellem nationalforsamlingen, regeringen, de politiske partier og repræsentanter for det civile liv, og fastlægger en generel reduktion i regeringens størrelse, dannelsen af to vicepræsidentposter i stedet for premierminister-posten samt en generel forøgelse af nationalforsamlingens størrelse fra 81 til 121 medlemmer, inklusive repræsentanter fra 12 nye politiske partier og 28 såkaldte civile repræsentanter. De 28 udpeges af præsidenten eller samråd med formanden for nationalforsamlingen.

På dette grundlag er der opstået en ny form for magtdeling i Burundi, hvor bl.a. et nationalforsamlingsmedlem repræsenterende FRODEBU oplager den ene af de to vicepræsidentposter. Desuden er der blevet indsat en ny regering, som i højere grad end tidligere afspejler det numeriske forhold mellem Burundis to største befolkningsgrupper, nemlig hutu og tutsi (United Nations, 13. October 1998).

Wohlgemuth og Övergaard (Wohlgemuth & Övergaard, 13. oktober 1998) oplyser, at udgangspunktet for den interne fredsproces eller fredsdialog er, at der findes en politisk løsning på, hvortedes man rent forfainingsmæssigt kan løse spørgsmålet om et fornyet mandat for de nationalforsamlingsmedlemmer, som blev valgt i 1993. Efter hvad de betegner som "mycket konstruktiva insatser från både regeringsmedlemmer, FRODEBUs (majoritetspartiets) partisekretärer och parlamentets talman (även han från FRODEBU) samt opslutning från flertalet mindre partier i Burundi...". Lykkedes det at blive enige om en ny forfaining. Samme kilde noterer sig, at aftalen næppe kan anses som en tilbagegang til de demokratiske tilstande, der blev indført i 1993, men at aftalen antagelig er det eneste realistiske alternativ netop nu.

Den nuværende fredsproces i Burundi kan groft sagt opdeles i en intern og en eksternt proces. De to processer supplerer hinanden. Den interne fredsproces finder sted mellem de militære og politiske grupperinger i Burundi og er kommet til udtryk i "Partnerskabs-aftalen", mens den eksterne fredsproces finder sted i form af de såkaldte Arusha-forhandlinger, der ledes af Tanzanias tidligere præsident Mwajimu Julius Nyerere.

Arusha-forhandlinger, påbegyndtes i juni 1998 med et mandat fra Organisation for African Unity (OAU) og FN med Nyerere som leder. Hidtil har der fundet fire forhandlingsrunder sted.

1.2.1 Den interne fredsproces

Frédéric Ngenzebuhoro (UPRONA), Premier Vice-Président, Assemblée Nationale de Transition, République du Burundi, dvs. l. næstformand for nationalforsamlingen, vurderede, at den interne fredsproces har støttet i befolkningen. Burundierne i dag har ifølge kilden tilro til situationen, og man bevæger sig væk fra fokus på etnisk tilhørsforhold hen imod større enhed i befolkningen.

Adrien Sibomana, Membre de l'Assemblée Nationale (UPRONA), dvs. medlem af nationalforsamlingen, understregede, at såvel den interne fredsproces som den eksterne fredsproces i Arusha, Tanzania er væsentlige. Han påpegede, at den interne proces har bidraget positivt til Arusha-processen og tilføjede, at den burundiske befolkning i dag er indstillet på, at løsningen på konflikten i Burundi alene kan opnås via forhandling.

Et flertal af kilder vurderede, at den interne og eksterne fredsproces påvirker og komplimenterer hinanden. Ngenzebuhoro og Balthazar Habonima, Ambassadeur, Directeur Général pour l'Europe, l'Amérique du Nord et les Organisations Internationales, Ministère des Relations Extérieures et de la Coopération, dvs. direktøren for Europa m.m. i det burundiske udenrigsministerium understregede, at man har lært af begivenhederne i Rwanda, hvor den eksterne fredsproces ikke var forankret i en tilsvarende intern fredsproces, hvilket var medvirkende årsag til folkemordet i landet.

Sibomana oplyste, at partiet har underskrevet Partnerskabs-aftalen mellem regering og nationalforsamling, fordi man anser den for afgørende for en varig fredsløsning.

International Crisis Group (ICG) vurderer, at det er regeringens klare ønske at konsolidere den interne fredsproces og inkludere så mange parter som muligt heri. Regeringen håber, at jo flere parter,

der bliver involveret i fredsprocessen, desto større mulighed er der for, at selv de mere radikale oppositionsgrupper også vil deltage for at undgå at blive marginaliseret (ICG, 27. april 1999).

En vestlig diplomatisk kilde vurderede, at Partnerskabs-aftalen mellem nationalforsamling og regering rent ikke er udtryk for et kompromis. Ifølge kilden er aftalen ikke en tilstrækkelig politisk løsning i sig selv. Dette kræver en ægte magtdeling, som ifølge kilden ikke eksisterer i dag. Hæren, som er tutsi-domineret, er i realiteten den væsentligste magtfaktor i Burundi.

Tidiane Sy vurderede, at regeringen i dag kontrollerer hæren, og at denne har accepteret fredsprocessen. Han påpegede ligeledes, at den interne fredsproces ikke i sig selv er en tilstrækkelig løsning, men må ses som en overgangsordning, der kan bidrage til at bane vej for implementeringen af en endelig Arusha-aftale.

Et nationalforsamlingsmedlem (FRODEBU) oplyste, at det er vanskeligt at udpege de reelle magthavere i Burundi, men at de lovlige myndighedsinstitutioner ikke nødvendigvis har magten. Den pågældende henviste til, at dele af politiet og hæren rent ikke kontrolleres af regeringen, og at en vanskeligt identificerbar elite sidder på magten. Partnerskabs-aftalen har ikke ændret dette forhold.

1.2.2 Forholdet mellem regering/militær og den væbnede opposition

På trods af indsættelsen af overgangsregeringen i Burundi og den deraf følgende inkorporering af dele af hutu-oppositionen i landets styre, eksisterer der fortsat en væsentlig opposition til regeringen. Denne opposition består ifølge Amnesty International (AI) (Amnesty International 1998) primært af hutu-partierne CNDD, Parti de la Libération du peuple Hutu (PALIPEHUTU), og Front de la Libération Nationale (FROLINA). Ifølge AI er det de væbnede grene af disse partier, for CNDDs vedkommende FDD, der fører an i oppositionens væbnede kamp imod den burundiske hær. En væbnet hvile mellem regeringen og CNDD, som formidledes i juni 1998, blev aldrig effektueret (AI 1998). En række kilder henviste til, at der fortsat finder oprørsangreb sted, men at oprørerne ikke har kapacitet til at kontrollere noget område i Burundi. Oprørsangrebene er dog i aftagende. I den forbindelse nævnte flere kilder, at oprørerne gradvist har mistet støtte i befolkningen, eftersom civile ofte er blevet ofre for oprørernes overgreb.

1.2.3 Splittelsen i CNDD/FDD

I maj 1998 førte uenighed mellem lederen af CNDD Léonard Nyangoma og lederen af partiets væbnede gren FDD Jean-Bosco Ndayikengurukiyé til, at bevægelsen splittedes i en CNDD-fraktion og en FDD-fraktion, ifølge ASS 1999. Ifølge AI er Nyangoma fortsat officiel leder af CNDD, men ASS 1999 påpeger, at flere prominente medlemmer af partiet siden splittelsen har taget afstand fra Nyangoma (AI 1998).

Ngenzobuhoro og en vestlig diplomatisk kilde bekræftede, at der i dag er splittelse mellem CNDD og dens væbnede gren FDD. En vestlig diplomatisk kilde tilføjede, at splittelsen skyldes personlige uoverensstemmelser mellem de to ledere og, at CNDD og FDD fortsat har samme politiske program.

Splittelsen mellem den politiske og den militære ledelse i CNDD-FDD har skabt et alvorligt dilemma for Nyerere. Således skriver Bill Yates, International Alert, i februar 1999: "If he (Nyerere) keeps the former at Arusha, he excludes the latter. If he invites the latter he runs the risk that Nyan-

goma will depart and create a new armed group. Ways have to be found to overcome this dilemma and connect FDD to the Arusha process. Equally important is the need to establish a process of talks between the armed combatants (army and FDD)" (Yates, February 1999).

1.3 Den eksterne fredsproces – Arusha-forhandlingerne

Wohlgemuth & Overgaard fremhæver, at det som fremfor alt har muliggjort den eksterne fredsproces var den interne dialog i Burundi mellem regering og repræsentanter for de forskellige politiske parter (Wohlgemuth & Overgaard, 11. marts 1999). De skriver samme sted, at samtalerne i Arusha har sammenført de interne og de eksterne politiske og militære grupper (de nævner f.eks. at FRODEBU har såvel en intern som en ekstern gren). I alt har 17 forskellige parter haft møder i Arusha i alt fire gange.

Arusha-forhandlingernes største problem er, ifølge Wohlgemuth og Overgaard, hvorledes man skal kunne få de forskellige militære grupper til at nå frem til en holdbar våbenhvileaftale. Det har vist sig, at de grupper der har vanskeligt ved at deltage i forhandlingerne er de militære grupper, der vil især sige det burundiske militær og de oprørsgrupper der opererer fra tanzaniansk territorium. Et alvorligt problem er desuden, at CNDDs militære gren FDD ikke deltager i forhandlingerne i Arusha.

Adrien Sibomana oplyste, at nogle af parterne ved Arusha-forhandlingerne er burundiske oprørsgrupper. Deres deltagelse er sket på initiativ af regeringen i Burundi. Han påpegede, at fortsatte oprørsangreb skal stoppes ad politisk vej via forhandling. En forhandlingsløsning vil ifølge Sibomana hurtigt føre til genoprettelse af stabilitet.

I nær tilknytning til Arusha-processen finder en parallel proces sted bag kulisserne. Denne proces har som formål at få forskellige militære grupper til at samarbejde. Wohlgemuth og Overgaard fremhæver, at det interessante ved denne proces er, at den ikke finder sted i konkurrence med Arusha-processen, men som et supplement til denne (Wohlgemuth & Overgaard, 11. marts 1999). Samme kilde fremhæver betydningen af, at en proces som skal føre til varig fred i Burundi skal have lov at tage sin tid og ikke fremskyndes. Samme holding giver Bill Yates udtryk for, idet han skriver "Again ways are being explored but time has to be allowed for confidence-building if a repeat of the 1997 breakdown of the Rome talks is to be avoided" (Yates, February 1999).

Adrien Sibomana fastslog, at UPRONA støtter Arusha-forhandlingerne. Han påpegede, at den interne og den eksterne fredsproces er afhængige af hinanden og derfor i realiteten udgør én proces. Parterne i Arusha-forhandlingerne repræsenterer grupperinger i Burundi, herunder også de fleste oprørsgrupper. Han fandt det afgørende, at den burundiske befolkning har en stemme i Arusha og, at resultaterne herfra formidles til befolkningen. Sibomana understregede, at en varig løsning i Burundi skal skabes på grundlag af de interne og eksterne forhandlinger.

Ngenzebuhoro oplyste, at regeringen deltager i Arusha-processen blandt andet for at forhandle med de parter i konflikten, som endnu ikke har ønsket at vende tilbage til Burundi. Han vurderede, at Arusha-processen har positiv indvirkning på den interne fredsproces og tilføjede, at regeringen gerne vil have inkorporeret de burundiske eksil-grupper, bl.a. dem, som er repræsenteret i Danmark, i Arusha-forhandlingerne. Han tilføjede i den forbindelse, at han personligt har været i Danmark for at føre samtaler med disse grupper, og at han forsat holder løbende kontakt med dem.

En vestlig diplomatisk kilde bemærkede, at Arusha-processen alene har gjort meget små fremskridt, nemlig nedsættelse af fem temagrupper. Kilden anså det for et problem, hvis FRODEBU fortsat vender hjem fra Arusha-forhandlingerne uden resultater, da hutu-befolkningen derved bliver skeptisk overfor processen. Kilden tilføjede, at de hidtil manglende resultater i Arusha-forhandlingerne bl.a. skyldes, at tutsi-representanter i Arusha ikke ønsker en aftale.

Frederic Bamvuginyumvira, Premier Vice-Président de la République erkendte, at Arusha-processen kun skridter meget langsomt frem, men understregede regeringens vilje til fortsat at komme med konkrete forslag til løsning af problemerne. Han understregede i den forbindelse det afgørende i, at en kommende aftale indeholder meget konkrete tiltag, idet et afgørende mål er opnåelse af sikkerhed for hele befolkningen.

Et nationalforsamlingsmedlem (FRODEBU) påpegede, at Arusha-forhandlingerne skal vise, hvorvidt viljen til en fredsaftale er tilstede. Han oplyste, at FRODEBU deltager i Arusha-forhandlingerne for at få løst sikkerhedsproblemerne i Burundi, og at man har brug for det internationale samfunds medvirken for at etablere varig sikkerhed for begge etniske grupper i landet.

ICG gør i sin seneste rapport vedrørende Burundi opmærksom på, at Burundis regering som en af de eneste regeringer i den konfliktyldte Great Lakes Region har engageret sig i en ekstern fredsproces, hvor man har accepteret at deltage i forhandlinger med den væbnede opposition (ICG, 27. april 1999).

1.3.1 FDDs rolle

ICG påpeger, at splittelsen i CNDD medfører et vitalt problem, idet CNDD i Arusha repræsenteres af Nyangoma, som reelt har mindre indflydelse på FDDs væbnede kamp end Jean-Bosco Ndayikengurukiye, som ikke er tilstede i Arusha (ICG, 11. januar 1999).

Ngenzeuboro gjorde opmærksom på, at ikke alle parter i den burundiske konflikt er repræsenteret i Arusha og citerede på mødet fra et brev, som han havde modtaget fra FDD. Heri forklarede denne gruppering, at man ikke agter at stoppe sine kamphandlinger i Burundi, før Julius Nyerere inviterer den med til Arusha-forhandlingerne. Ngenzeuboro påpegede i denne forbindelse vigtigheden af, at en endelig aftale i Arusha underskrives af alle parter, idet man ikke opnår varig fred, hvis nogle parter er udelukket fra forhandlingerne.

Også ICG påpeger nødvendigheden af, at FDD deltager i Arusha-forhandlingerne såfremt, der skal opnås en holdbar våbenhvileaftale. Det understreges, at FDD bør have mulighed for at værlge en forhandlingsløsning frem for, at bevægelsen presses ud i fortsat konfrontation (ICG, 27. april 1999). Også Tidiane Sy understregede betydningen af dette forhold.

En anonym, vestlig diplomatisk kilde påpegede ligeledes, at FDD bør indlemmes i Arusha-forhandlingerne, men at dette indebærer et problem, idet CNDDs Nyangoma angiveligt agter at forlade forhandlingerne, hvis FDDs leder Jean-Bosco Ndayikengurukiye inviteres.

1.4 Perspektiverne i fredsprocessen

Adrien Sibomana vurderede, at fredsprocessen er vel undervejs, og at man næppe, som tidligere i Burundi, kan forestille sig et militærkup. Der kan næppe skabes konsensus i hæren til dette.

Frédéric Ngenzebuhoro understregede, at Arusha-forhandlingerne er et væsentligt element i bestræbelserne på at opnå en holdbar løsning og, at det er afgørende, at den interne og eksterne fredsproces supplerer hinanden. Han understregede, at man må have tiltro til fredsprocessen, da det er den eneste løsning. Han tilføjede imidlertid, at selv en endelig aftale i Arusha ikke nødvendigvis kan sikre en afslutning på oprørsaktiviteterne i Burundi, selvom man vil forsøge at afvæbne oprørsgrupperne.

Balthazar Hibonimana fastslog, at regeringen er fast besluttet på, at Arusha-processen skal føre til en endelig freds slutning i Burundi – forhåbentlig i slutningen af 1999.

En vestlig diplomatisk kilde gav udtryk for, at Arusha-forhandlingerne er den eneste chance for opnåelse af en endelig fredsløsning i Burundi, men udtrykte skepsis hvad angår chancerne for en sådan. Kilden bemærkede, at hæren måske er den største forhindring for en fredsaftale i dag, idet den næppe vil acceptere den nødvendige magdeling. Kilden oplyste, at et ledende medlem af FRODEBU har antydnet, at man vil trække sig ud af Partnerskabs-aftalen, hvis Arusha-forhandlingerne ikke når frem til en aftale. Ifølge kilden vil selv opnåelsen af en fredsaftale i Arusha ikke nødvendigvis løse alle problemer, da implementeringen af en aftale kan vise sig meget vanskelig.

Et FRODEBU-nationalforsamlingsmedlem, der ønskede at være anonymt henledte ligeledes opmærksomheden på denne problemstilling og forklarede, at det i det politiske miljø er stor nervøsitet, efterhånden som man nærmer sig en eventuel endelig fredsaftale. Mange frygter, vurderede kilden, at implementeringen kan medføre problemer, da man risikerer, at hæren og politiet vil skride ind, hvis de anser deres position for truet. Den aktuelle splittelse i FRODEBU afspejler netop dette forhold.

IGC gør opmærksom på at splittelsen i FRODEBU den 18. marts 1999 resulterede i eksklusion af cirka 10 fremtrædende partimedlemmer. Blandt andet er medlemmer blevet beskyldt for at være for loyale over for regeringen i forhold til partiet. Ledelsen af FRODEBU frygter, at partiets position i Arusha-forhandlingerne svækkes, såfremt FRODEBUs regeringsmedlemmer primært går regeringens arinde (ICG, 27. april 1999).

En vestlig diplomatisk kilde vurderede, at en varig løsning på konflikten vil kræve en aftale om ægte magdeling. Ifølge kilden er dette ikke sandsynligt i dag, da tutsi-eliten og hæren ikke er indstillet på dette. Kilden anså det for afgørende, at man når frem til et politisk system med "checks and balances", eksempelvis med en rotationsordning for præsidentposten, hvis konflikten skal finde en varig løsning. Arusha-processen, vurderede kilden, har små chancer for succes, men denne proces er den eneste chance for en varig løsning, idet Partnerskabs-aftalen næppe vil kunne overleve uden en enkeltig aftale i Arusha.

Tidiane Sy understregede vigtigheden af at forstå fredsprocessen i Burundi i sin rette kontekst, nemlig mange års krig og konflikt. Det blev påpeget, at man ikke kan forvente demokratiske valg indenfor kort tid, det ville være meget risikabelt. Han understregede, at spørgsmålet om en magdeling er i ved at blive løst, men at der vil gå flere år, før end demokratiske valg kan gennemføres. Han anførte i den sammenhæng, at det ville være forkert i så splittet et samfund i dag at støtte et "win all-take all system" og understregede, at løsningen skal være en magdeling. Han stillede i den sammenhæng spørgsmålet: "Hvor er der demokrati i Afrika? I Uganda, i Kenya, i Tanzania, i Rwanda....?"

Tridiane Sy identificerede de afgørende elementer i en kommende fredsaftale som værende afslutning på den væbnede konflikt, reformer af rejsvesnet og hæren og etablering af magtdeling, men understregede på ny, at dette nødvendigvis vil gå langsomt. Kilden lagde vægt på, at en aftale i Arusha skal kunne accepteres af alle parter i konflikten for at have den nødvendige troværdighed.

Ifølge et nationalforsamlingsmedlem (FRODEBU) har den almindelige tutsi-befolkning og UPRONA i dag accepteret princippet om magtdeling, men kilden gentog, at implementering af dette princip vil være vanskelig, eftersom militær- og sikkerhedsapparatet i dag er næsten mono-etnisk (tutsi). Kilden påpegede desuden, at FRODEBU's endemål for den politiske udvikling i Burundi er princippet om "én mand, én stemme".

ICG påpeger, at Burundi, på trods af at der endnu ikke er nogen garanti for, at fredsprocessen munder ud i en holdbar fredsaftale, er et af de eneste lande i det borgerkrigsragede Great Lakes Regionen, hvor det er lykkedes at etablere en koalitionsregering. Samme kilde gør desuden opmærksom på, at adskillige regerings- og nationalforsamlingsmedlemmer har gjort det klart, at de virkelige forhandlinger først begynder når fredsaftalen skal implementeres. (ICG, 27. april 1999).

2. Sikkerhedsforhold

2.1 Generelt om sikkerhedsituationen

Såvel myndigheder som FN-organisationer og NGO'er var enige om, at oprørsaktiviteterne i Burundi i dag er begrænset til visse distrikter i Bujumbura Rurale og i det sydligste Burundi på grænsen til Tanzania (se bilag).

Walter Ehmeir, Observateur, Mission (ONU) d'Observation des Droits de l'Homme au Burundi, Centre des Nations Unies pour les Droits de l'Homme, dvs. FN-menneskerettighedsobservatør oplyste i den forbindelse, at der er sket en betydelig forbedring af sikkerhedsforholdene i den nordvestlige del af Burundi, i Cibitoke-regionen, dvs. det område, der grænser op til Rwanda og D.R. Congo, og hvor der tidligere har været oprørsaktiviteter. Christophe Sebundandi, Président, La Ligue Burundaise des Droits de l'Homme "TTEKA", dvs. formanden for den burundiske menneskerettighedsorganisation "TTEKA", vurderede, at der generelt er sket en betydelig forbedring af sikkerhedsforholdene i Burundi.

Tidligere oplysninger om oprørsaktiviteter og konfrontationer mellem militær og oprørere i det nordlige Burundi er, ifølge Sebundandi, ikke længere aktuelle. Oprørsaktiviteter i dette område er i dag minimale. I slutningen af 1998 fremkom der imidlertid oplysninger om oprørsaktiviteter i visse områder syd for Bujumbura. Disse angreb fandt bl.a. sted i distrikterne Mutambu, Kabezi og Muhuta.

Sebundandi vurderede dette forhold som alvorligt, idet der er tale om en direkte konfrontation mellem militæret og oprørere. Det blev oplyst, at når militæret kommer frem til områder, hvor oprørerne har opereret, er der eksempler på, at militæret har foretaget de samme typer overgreb, som oprørerne tidligere har foretaget. Konflikten har nu foregået i ca. 7 måneder, og Sebundandi betegnede overgrebene som en krænkelse af menneskerettighederne. Han tilføjede, at der er tegn på samme type problemer langs grænsen til Tanzania i det sydligste Burundi.

Sebundandi understregede, ligesom Isaac Nibizi, Colonel, Armée Nationale Burundaise, dvs. oberst i den burundiske hær og Frédéric Ngenzebuboro, at oprørerne ikke er politisk velorganiserede, og dette viser sig bl.a. ved, at disse dræber hutu- og tutsi-medlemmer uden skelen til etnisk tilhørsforhold. Sebundandi gjorde desuden opmærksom på, at der er stor forskel på oprørsgrupperne i henholdsvis Rwanda og Burundi. Lederne af de burundiske oppositionsgrupper har således kun ringe kontrol over deres væbnede grene, dvs. oprørsgrupperne. Han karakteriserede en del af oprørerne som regulære banditter. Dette gjorde Gérard Ngenabanka, Procureur Général, dvs. rigsadvokaten i øvrigt også.

Walter Ehmeir vurderede, at der er sket en generel forbedring af sikkerhedsforholdene i Burundi i forhold til perioden 1993-96. I denne periode fandt der bl.a. politisk motiverede drab sted i Burundi – de mest sårbare var bl.a. FRODEBU-medlemmer, men også internt fordrevne i fare for at blive angrebet af forskellige oprørsgrupper. Desuden var de internt fordrevne i fare for at blive mistænkt for at sympatisere med oprørerne, såfremt de ikke fulgte hærens anvisninger på den såkaldte "regroupement"-politik, der gik ud på at tvinge befolkningen i konfliktområder ind i såkaldte "beskyttelseslejre". Sådanne mistanker kunne resultere i drab på civile. Mange flygtede derfor til udlandet, hvilket var fuldt forståeligt. Myndighedernes magt var dengang for svag til at beskytte

indbyggerne mod overgreb. Regeringen var dengang ikke i stand til at vende udviklingen, og sikkerhedsproblemerne berørte alle i landet. I dag er der sket en forbedring af sikkerheden, ikke blot generelt, men også for det enkelte individ. Ehemer påpegede, at de tidligere forhold forklarer, hvorfor folk flygtede og stadig flygter til udlandet.

Gérard Ngendabanka oplyste, at der finder oprørsaktiviteter sted, og at der dermed er sikkerhedsproblemer visse steder i Burundi, men at disse er begrænset til visse områder i landet, nemlig idet sydligste Burundi, dvs. i Makamba-regionen, i Bujumbura Rurale og visse steder i det østlige Burundi. Desuden er der eksempler på regulær banditvirksomhed enkelte steder. Han karakteriserede overgrebene visse steder i landet som isolerede begivenheder.

Balthazar Habonimana oplyste, at der er fred og sikkerhed i næsten hele Burundi. Det er alene i Makamba-regionen og i Bujumbura Rurale, at der forekommer sporadiske kampe mellem oprørere og regeringstrupper. Han vurderer således, at 85 til 90% af Burundi er sikkert for befolkningen. Der er etableret et nationalt program for de interne fordrevne og andre ofre for konflikten i landet. Programmet skal bl.a. sikre disse mennesker landbrugsjord, redskaber og andet udstyr, således at de kan bosætte sig og klare sig selv. Det afgørende forhold der kan sikre freden er, at den internationale bistand til Burundi genoptages. Habonimana erklærede således at "freden er afhængig af brød".

2.2 Eventuel risiko for militærkup

Adrien Sibomana vurderede, at et eventuelt statskup begået af militæret ville være udtryk for en manglende forståelse mellem regeringen og militæret. Han mente i øvrigt ikke, at der er konsensus i militæret til at gennemføre et statskup. Det vil være umuligt for militæret at skabe en alliance med de politiske grupperinger. Han understregede, at folk i dag har tillid til regeringen, og det erkender militæret. Derfor er risikoen for et militært kupforsøg særdeles ringe.

Tidiane Sy påpegede, at Burundis nuværende krise ikke er ny, men understregede, at det faktisk, at hæren ikke har blokeret fredsprocessen, er positivt. Han ville dog ikke spekulere i, hvorvidt militæret vil reagere på den fortsatte fredsproces.

Phillippe Ntahombaye, professor ved Universitetet i Bujumbura oplyste, at hæren altid har bestået af såvel hutu- som tutsi-medlemmer. Hæren bør ikke ses som en tutsi-hær, men som en national hær, der forsvaret befolkningens interesser. I de tilfælde den ikke gør dette, er det den politiske ledelse i landet, der skal lede hæren på rette spor. Han var af den opfattelse, at hæren i dag forsvaret hele nationens interesser, men at der helt klart har været eksempler på fejl begået af hæren. Ifølge Maccaire Bacamurwanko, Président, Association Nationale pour la Communication et l'Education aux Droits l'Homme (ACEDH), dvs. formanden for menneskerettighedsorganisationen ACEDH, er der dog kun ca. 5% hutu-medlemmer i Burundis hær.

Et anonymt medlem af nationalforsamlingen (FRODEBU) oplyste, at mellem 35% og 40% af Burundis nationalbudget anvendes på militæret. Samme kilde vurderede, at militæret i dag er den absolut dominerende magtfaktor i Burundi. Kilden forklarede videre, at en indikation på, at Burundi er på vej ud af sin nuværende krise vil være, at der sker en afklaring af militærets rolle og en reform af rekrutteringen. Dette er ikke sket endnu, og derfor kan man ikke tale om, at sikkerhedssituationen i Burundi er blevet forbedret.

Maccaire Bacamurwanko pointerede, at der er en historisk forklaring på hærens etniske sammensætning og hærens rolle i Burundis sikkerhedsforhold, og den er relateret til de politiske forhold og

problemer i landet. Hæren står således ikke over eller uden for landets politiske historie. Før Burundis selvstændighed og i tiden lige efter blev rekrutteringen til hæren foretaget uden større skelen til rekrutternes etniske tilhørsforhold. Siden fik de etnisk-politiske problemer i Burundi imidlertid en del hutu-soldater til at desertere fra hæren. Dette fandt især sted i forbindelse med 1972-krisen, hvor hutu-befolkningen frygtede hæren.

Efter den alvorlige krise i 1972 blev denne frygt udbredt hos hele befolkningen. Således frygtede tutsi-befolkningen hutu-soldaterne i hæren. Hæren blev af tutsi-befolkningen anset som et fundamentealt redskab til at beskytte den selv som minoritet. Den eneste måde dette kunne lade sig gøre på var, at sikre sig, at tutsi-medlemmer udgjorde en majoritet i hæren.

Dette var den typiske situation dengang, men i dag er forholdet, ifølge Bacamurwanko således, at dele af hutu-befolkningen nu presser på for at spille en større rolle i hæren. Dette gælder især for hutu-medlemmer fra det sydlige Burundi. Majoriteten af hutu-medlemmerne i hæren stammer således fra det sydlige Burundi.

I perioden 1990-92 var der en positiv holdning blandt hutu-befolkningen til hæren, men 1993-krisen har medført, at der alter er en udbredt frygt hos hutu-befolkningen for hæren, der blev beskyldt for at have stået bag drabet på landets daværende præsident Ndadaye. Bacamurwanko tilføjede, at landets politikere ikke forstod, hvor alvorlig og dyb denne krise var.

På denne baggrund begyndte en del hutu-medlemmer at organisere sig i væbnede militis- eller oprørsgrupper. Disse grupper har haft held til at få hærens egne hutu-medlemmer over på sin side i kampen mod regeringen. Hæren har siden forsøgt at bekæmpe disse hutu-dominerede oprørsgrupper. Denne situation har forværret sikkerhedsforholdene i landet, og civiltbefolkningen er blevet hårdt ramt af konfrontationerne mellem regeringsstyrker og oprørere. Der er en del eksempler på, at hæren har krænkert menneskerettighederne, f.eks. ved at hævne oprørsangreb ved at forgribe sig på hutu-befolkningen.

2.3 Sikkerhedsforhold i Bujumbura

Ingen kilde var bekymret for, at oprørsgrupper i Bujumbura Rurale (hovedstadsregionen) vil være i stand til at erobre Bujumbura eller for den sags skyld true sikkerheden i byen.

Imidlertid gør ICG opmærksom på, at eventuelle FDD-angreb fra Tanganyika-søen, dvs. fra baser i D.R. Congo og Tanzania, kan udfordre det militære forsvar af Bujumbura. Der har således siden august 1998 været flere væbnede konfrontationer på Tanganyika-søen mellem FDD-oprørere og burundisk militær (ICG, 27. april 1999).

Christophe Sebundandi betegnede dog sikkerhedssituationen i Bujumbura som "vikelig god". Det samme kunne delegationen konstatere under opholdet i byen. På intet tidspunkt kunne man høre skudveksling, og det var alene militæret, der åbenlyst var i besiddelse af våben. I forbindelse med delegationens møder med visse myndighedsrepræsentanter kunne det konstateres, at der var bevarmede soldater såvel udenfor som inde i regeringsbygninger.

Sebundandi fremhævede endvidere, at der i modsætning til tidligere nu er en regering at forholde sig til, og at konfrontationerne internt i regeringen er ophørt. De såkaldte "round ups", som det tutsi-dominerede militær tidligere stod bag, er ligeledes ophørt, ligesom de hyppige biltyverier, der tidligere var almindelige i Bujumbura. Han oplyste videre, at der har været enkelte angreb i Bujum-

bura Rurale, og den 1. januar 1998 angreb oprørere lufthavnen nordvest for Bujumbura, men blev slået tilbage.

Sebundandi pegede på et andet forhold, der kunne illustrere den forbedrede sikkerhedssituation i Bujumbura. Han oplyste således, at gadeselgerne i Bujumbura, hvoraf flertallet er hutu-medlemmer, nu kan bevæge sig problemfrit over hele byen samt, at de i modsætning til tidligere, hvor de opholdt sig oppe i bakkerne omkring byen og derfra bragte deres varer ned til byen, nu opholder sig permanent i Bujumbura.

Endelig gjorde han opmærksom på, at polariseringen mellem hutu- og tutsi-befolkningerne i Bujumbura er ophørt, og han oplyste, at alle – uanset etnisk tilhørsforhold – nu kan bevæge sig problemfrit omkring i Bujumbura.

Gérard Ngenzabanka vurderede ligeledes, at sikkerhedssituationen i Bujumbura og i Burundi i det hele taget er blevet forbedret i den senere tid. Han uddybede dette med, at der ikke siden perioden 1995-96 har været behov for assistance til opklaring af politisk motiverede mord begået i Bujumbura.

Et anonymt FRODEBU-medlem af Burundis nationalforsamling vurderer også, at sikkerhedssituationen i Bujumbura er blevet forbedret i det seneste år. Han gjorde dog opmærksom på, at der forekommer oprørsaktiviteter blot 10 km. fra hovedstaden.

2.4 Myndighedernes evne og vilje til at yde beskyttelse mod overgreb

Frédéric Ngenzabuhoro gjorde opmærksom på, at der er sket en meget positiv udvikling i myndighedernes evne og vilje til at beskytte landets indbyggere. Han beklagede de udenlandske mediers nyhedsdækning af Burundi og påpegede, at disse medier næsten altid overdriver sikkerhedsproblemerne i landet. Han henviste desuden til, at befolkningen i landet generelt forholder sig fredeligt til hinanden.

Adrien Sibomana oplyste, at kriminaliteten i Burundi er faldet betydeligt gennem de seneste tre år. Politisk motiverede mord er stort set ophørt, og kriminelle personer, uanset om de er hutu- eller tutsi-medlemmer, bliver straffet for deres handlinger. Han gjorde endvidere opmærksom på, at regeringens evne og vilje til at beskytte landet borgere uanset etnisk tilhørsforhold illustreres af, at det er lykkedes regeringen at overtale burundiske flygtninge i bl.a. Rwanda til at returnere til deres tidligere hjem i Burundi.

2.5 De væbnede oprørsgrupper og sikkerhedssituationen

Frédéric Ngenzabuhoro understregede, at det er de væbnede oprørsgruppers, herunder PALIPEHUTU, eget ansvar, om de vil involveres i fredsprocessen i landet. Han oplyste, at væbnede oprørsgrupper opererer flere steder i Burundi, bl.a. i Bujumbura Rurale og i Makamba-provinsen i den sydlige del af landet på grænsen til Tanzania. Her er der tale om oprørere, der foretager angreb inde i Burundi fra baser i Tanzania.

Ngenzabuhoro understregede, at beskyttelsen af befolkningen i Burundi er regeringens ansvar, men tilstedeværelsen af oprørsgrupper som FDD og PALIPEHUTU medfører, at civile udsættes for overgreb. Han forklarede, at disse grupper ofte angriber civile, og regeringen gør, hvad den kan for at beskytte disse mod overgrebene.

I samme forbindelse gjorde Ngenzebuhoro det klart, at det, til trods for at menneskerettighederne generelt respekteres i Burundi, er vanskeligt at garantere individets menneskerettigheder og sikkerhed, når der forekommer overgreb fra oprørsgruppernes side. Samtidig understregede han, at man har taget et stort skridt frem mod at yde befolkningen beskyttelse mod overgreb og forfølgelse.

Et anonymt FRODEBU-medlem af nationalforsamlingen vurderede det som positivt for sikkerhedssituationen, at de tidligere tutsi-militsler i dag er blevet inkorporeret i landets nationale hær.

2.6 Forholdet til nabolandene

Ngenzebuhoro fremhævede det sikkerhedsmæssige aspekt i, at Burundi ligger i det konfliktriddte Great Lakes Region i det centrale Afrika. Således findes der i dette område stadig rester af den rwandiske hutu-bevægelse Interahamwe, som stod bag folkemordet i Rwanda i 1994, hvor op til 1 million mennesker på kort tid blev massakreret. En del Interahamwe-medlemmer flygtede senere til Zaire (nuværende D.R. Congo), men blev drevet ud af landet. Rester af denne terrorbevægelse findes nu i Bujumbura Rurale. Ngenzebuhoro kunne ikke oplyse noget om antallet af Interahamwe-militsler i dette område, men fortalte, at medlemmerne konstant bevæger sig rundt i området og hensynsløst terroriserer og dræber civile uanset etnisk tilhørsforhold. Interahamwe-medlemmer kan derfor ikke opholde sig i sikkerhed noget sted. Han understregede i øvrigt, at Interahamwe under ingen omstændigheder vil få tilladelse til at deltage i Arusha-forhandlingerne. Han mente, at bevægelsen bør nedkæmpes og medlemmer, der har begået forbrydelser, retsforfølges.

Sikkerhedssituationen i det nordvestlige Burundi har tillige været påvirket af borgerkrigen i D.R. Congo. Endelig har tilstedeværelsen af burundiske flygtninge og oprørsgrupper i nabolandet Tanzania påvirket sikkerhedsforholdene i Burundis grænseområder. En del oprørere har således baser i Tanzania og har gentagne gange krydset grænsen til Burundi og dermed skabt usikkerhed i visse grænseregioner. Flere kilder gjorde opmærksom på, at visse flygtningelejre i Tanzania formentlig fungerer som rekrutteringsbaser for oprørsgrupper.

2.6.1 D.R. Congo

Wohlgenuth og Øvergaard vurderer, at borgerkrigen i Burundis vestlige naboland D.R. Congo ikke har haft en så negativ indvirkning på fredsprocessen i Burundi, som mange har haft anledning til at frygte (Wohlgenuth & Øvergaard, 11. marts 1999).

Adrien Sibomana ville ikke udelukke, at situationen i D.R. Congo kan have en vis indflydelse på fredsprocessen i Burundi. Han oplyste tillige, at regeringen i Burundi som et vigtigt princip støtter dialogen mellem parterne i konflikten i D.R. Congo. Han indrømmede, at der er burundiske oprørsgrupper i D.R. Congo, der kæmper på D.R. Congos præsident Kabilas side i borgerkrigen. Igennem der er rwandiske soldater i D.R. Congo. Han påpegede, at såfremt konflikten i D.R. Congo eskalerer vil der være risiko for, at sikkerhedssituationen i Burundi påvirkes negativt. Han gjorde dog opmærksom på, at regeringen har udstationeret tropper på grænsen til D.R. Congo i den nordvestlige del af Burundi. Sibomana afviste, at der er burundiske regeringssoldater inde på congolensisk territorium.

Balthazar Habonimana understregede, at Burundi, trods de mange rygter om det modsatte, har et godt forhold til præsident Kabila. Oprøret mod Kabila i august 1998 og urolighederne i det østlige D.R. Congo skabte dog visse problemer, idet CNDD/FDD og PALIPUTU m.fl. benyttede lejligheden til at flytte fra Tanzania til D.R. Congo. På denne baggrund gør Burundis milits sig store

anstrengelser for at beskytte grænsen mod D.R. Congo. Det blev gjort klart, at Burundis eneste ambition i forhold til D.R. Congo er at beskytte grænsen, man gør ikke krav på territorier i D.R. Congo.

ICG oplyser, at FDD-oprørere siden august 1998 er blevet rekrutteret til den congolesiske hær lige som FDD har modtaget våben fra den samme hær (ICG, 27. april 1999).

2.6.2 Rwanda

Balthazar Habonimana oplyste, at Burundi p.t. har et godt forhold til Rwanda. Rwandas præsident besøgte således Burundi kort før delegationens besøg. Han betegnede Rwanda som et broderland med samme kulturelle og etniske forhold samt et nært beslægtet sprog. I Rwanda taler man kirurwawanda og i Burundi kirundi.

Burundi har lært af erfaringerne fra fredsprocessen i Rwanda og såvel Ngenzebuhoro som Habonimana fremhævede, som tidligere nævnt, betydningen af, at man ikke gjorde som i Rwanda, hvor fredsprocessen alene foregik i Arusha, dvs. en ekstern proces uden intern forankring.

2.6.3 Tanzania

Som tidligere omtalt gennemfører oprørsgrupper fra flygtningelejre i Tanzania angreb inde i Burundi. Disse angreb finder især sted i grænseområdet mellem Tanzania og Burundi, dvs. i det sydligste Burundi. Oprørerne opholder sig således ikke permanent i Burundi, men angrebene har en destabiliserende effekt på sikkerhedssituationen i disse områder. Hovedparten af Burundis ca. 500.000 flygtninge opholder sig ifølge Walter Ehmer i Tanzania. Tidiane Sy betragtede det som et paradoks, at det netop er fra tanzaniansk territorium, at oprørsaktiviteterne kommer. Han udelukkede dog, at der er risiko for, at der kan opstå en væbnet konfrontation mellem Burundi og Tanzania vedrørende dette spørgsmål.

3. Menneskerettighedssituationen

3.1 Generelt om menneskerettighedssituationen

Macaire Bacamurwanko, ACEDH oplyste, at regeringen ikke står bag menneskerettighedskrænkelserne i Burundi, men at disse derimod begås af indvidder indenfor politi og militær. Han understregede, at der finder alvorlige menneskerettighedskrænkelser sted i hele Afrika, men ville ikke betegne situationen i Burundi som værre end mange andre steder på kontinentet. Han gjorde desuden opmærksom på, at regeringen i Burundi, såfremt man bliver klar over overgreb begået af myndighedspersoner, søger at anholde og retsforfølge de mistænkte.

Tidiane Sy vurderede, at menneskerettighedskrænkelserne i Burundi er en følge af den krigssituation landet befinder sig i. En fundamental menneskerettighed er retten til livet. Dette respekteres ikke i Burundi til trods for myndighedernes forsøg på at stoppe volden. Han understegede, at konflikten i landet ikke alene berører oprørere og militær, idet mange civile og uskyldige bliver ofre for konfrontationerne mellem de stridende parter. Det blev tilføjet, at der, til trods for, at regeringen har fuld kontrol over militæret, er eksempler på, at lokale militære enheder har begået menneskerettighedskrænkelser, hvor bl.a. civile er blevet dræbt.

Eugène Nindorera, Ministère des Droits de la Personne Humaine, des Réformes Institutionnelles et des Relations avec l'Assemblée Nationale, det vil sige minister for bl.a. menneskerettigheder gjorde det klart, at regeringen naturligvis er ansvarlig for menneskerettighedskrænkelser i Burundi, men det kan være vanskeligt at finde frem til de skyldige, idet krænkelserne ofte viser sig ikke at være begået af ledende personer, men derimod af underordnede politi- og militærfolk m.m. ude i landets distrikter.

Nindorera vurderede, at regeringen udviser ansvarlighed, hvad angår initiativerne til at begrænse menneskerettighedskrænkelserne i landet. Regeringen anerkender således sit fulde ansvar for sikringen af disse rettigheder. Det er imidlertid meget vanskeligt at løse problemerne, ikke mindst på grund af deres omfang. Alle politikere og regeringsinstitutioner udtrykker ønske om at overholde menneskerettighederne, men alle er mere bekymrede for problemet, når det er modparten, der står bag krænkelserne. Han betegnede dette forhold som "negativ solidaritet" og anså det for et centralt problem.

En vestlig diplomatisk kilde oplyste, at den politiske ledelse i Burundi ikke er direkte ansvarlig for menneskerettighedskrænkelserne i landet, herunder hærens overgreb på civile. Kilden tilføjede dog, at der er en meget høj grad af strafrihed, og at det er regeringen, der er ansvarlig for at straffe de skyldige for disse overgreb. Der er således sager, hvor der ikke er foretaget anholdelser overhovedet. Eksempler på, at mistænkte soldater er blevet anholdt ender sjældent med domsafsigelser. Det sker således ofte, at soldater slippe ustraffet fra at have foretaget overgreb mod civile.

Kilden tilføjede, at samarbejdet mellem Burundis rigsadvokat og hæren er dårligt, men gjorde dog opmærksom på, at der er sket visse forbedringer. Således er omfanget af ulovlige anholdelser og længerævrende, ulovlige tilbageholdelser mindsket. Dette har fundet sted efter indsættelsen af en rigsadvokat. For nylig blev 50 fanger løsladt, idet der ikke var tilstrækkelig grundlag for at tilbageholde disse. Kilden vurderede trods dette, at rigsadvokaten ikke er i stand til at overholde sine pligter, idet denne ikke har ressourcer til at kontrollere, hvad hæren foretager sig. Således foretager hæ-

ren fortsat vilkårlige anholdelser uden rigsadvokatens vidende. Det blev endelig oplyst, at der har været et attentatforsøg mod rigsadvokaten i nærheden af Bujumbura. Det var angiveligt en tutsi-gruppe, der stod bag attentatforsøget.

Bacamurwanko oplyste, at Ministère des Droits de la Personne Humaine, des Réformes Institutionnelles et des Relations avec l'Assemblée Nationale har udarbejdet et program for forbedring af retssystemet. Dette projekt sker i et samarbejde med Frédéric Bamvuginyumvira, Premier Vice-Président de la République, dvs. Burundis 1. vice-præsident. Bamvuginyumvira forklarede selv, at der nu er et tæt forhold mellem menneskerettighedsorganisationerne og den nuværende regering. Som en indikation på, at regeringen tager menneskerettighedsspørgsmålene alvorligt fremhævede Bamvuginyumvira, at der er blevet oprettet såkaldte menneskerettighedskomitéer, der overvåger situationen i hver af landets regioner. Desuden er der oprettet et centralt forbindelseskontor, hvorfra man følger arbejdet i regionskontorerne.

Walther Ehmeir hekræftede, at der, på regeringens initiativ, er ved at blive oprettet menneskerettighedskomitéer i alle landets regioner. De komitéer, som allerede er blevet etableret, afholder i dag jævnligt seminarer om menneskerettigheder for lokale myndigheder og græsrodsbevægelser. Endemålet er helt ned på kommunalt at etablere sådanne komitéer, som er uafhængige af myndighederne. Komiteernes opgave vil blive at overvåge menneskerettighedssituationen i dens lokalområde, herunder at modtage og registrere individuelle klager over menneskerettighedskrænkelser. Idéen om etablering af lokale menneskerettighedskomitéer udspringer af arbejdet i et "samarbejdsudvalg", som er nedsat på grundlag af regeringens såkaldte "traktat" med OHCDH.

Nindorera oplyste, at hans ministerium i marts 1999 præsenterede et program for, hvorledes flere ministerier, der berører menneskerettighedsspørgsmål, bl.a. justitsministeriet, i fremtiden skal samarbejde for at finde en løsning på problemerne. Han understregede, at programmet skal involvere hele regeringen og alle dens institutioner, inklusive militæret og politiet. Justitsministeriet præsenterede næsten samtidigt et reformprogram, som indeholder forslag til reformer af anklageprocedurer, retssystemet og fængselsvæsenet.

Nindorera fremhævede betydningen af, at menneskerettighedskrænkelser i form af folkemord, forbrydelser mod menneskeheden og massakrer ikke opfattes ensartet af forskellige politikere. Disse spørgsmål er særdeles kontroversielle, og han så det som en central opgave for hans ministerium at skabe betingelser for en fælles forståelse af begreberne.

Endelig påpegede han, at krigsproblemet i landet nødvendiggør en sammenkædning af menneskerettigheder med en fredsaftale i Arusha, ligesom han understregede, at alle parter i konflikten bør være med ved samme forhandlingsbord. Spørgsmålet om at undgå strafritid er meget vigtigt i den forbindelse, men han understregede, at sammenkædningen mellem fredsprocessen og spørgsmålet strafritid bliver vanskelig at atablere. Han anså det for problematisk, såfremt nogle af forhandlingsparterne er skyldige i forbrydelser mod menneskeheden.

Gérard Ngendabanka vurderede, at menneskerettighedssituationen i Burundi er en indikation på et land i krise. Der er således stadig indberetninger om brud på menneskerettighederne, og særligt er indvidets rei til livet blevet truet. Af andre krænkelser fremhævede Ngendabanka årelange fængslinger af personer, der aldrig har været stillet for en domstol. Han understregede dog samtidig, at myndighederne gør sig store anstrengelser for at løse dette problem. Processen med at få klarhed over "hvem, der gjorde hvad" og de langvarige fængslinger kræver økonomiske og menneskelige

ressourcer, og det kræver samarbejde mellem en række institutioner samt hjælp udefra. Regeringen søger at skabe retfærdige rettergange og har aktivt involveret sig i at afhjælpe problemerne.

Natalie de Oliveira, Observateur, Mission (ONU) d'Observation des Droits de l'Homme au Burundi, Centre des Nations Unies pour les Droits de l'Homme, dvs. FN-menneskerettighedsobservatør oplyste, at OHCDH har ansat et antal menneskerettighedsobservatører, som tilsammen dækker hele landet. Disse rejser omkring i Burundi og indsamler oplysninger om menneskerettighedskrænkelser. Desuden yder OHCDH juridisk bistand til Burundis 3 domstole, der ligger i henholdsvis Giteka, Ngazi og Bujumbura.

Einneir forklarede, at menneskerettighedsobservatørernes arbejde udføres dels ved, at observatørerne af egen drift henvender sig til og interviewer ofre for og vidner til overgreb samt lokale myndigheder i området, hvor overgrebet har fundet sted, dels ved, at civile ofre selv henvender sig til OHCDH med klager over menneskerettighedskrænkelser. De indsamlede oplysninger om menneskerettighedskrænkelser offentliggøres i OHCDH's månedlige rapporter.

Endelig kunne Christophe Sebundandi oplyse, at menneskerettighedsorganisationen "TEKA", som er den mest kendte menneskerettighedsorganisation i Burundi, dagligt modtager ca. 10 klager fra personer, der føler sig forurettet af myndighederne. "TEKA" har en afdeling, som alene tager sig af behandlingen af disse klager.

3.2 Organisationsfrihed og politisk frihed

Nationalforsamlingen i Burundi er ikke folkevalgt og har ikke beføjelser at afsætte præsident eller regering. Efter kuppet i 1996 opløstes nationalforsamlingen, som var blevet valgt i 1993, midlertidigt, men i efteråret samme år fik den hovedparten af sine beføjelser tilbage, ligesom partier som FRODEBU og UPRONA blev tilladt. Som nævnt tidligere udvidedes nationalforsamlingen ved indgåelsen af Partnerskabs-aftalen i 1998 fra 81 til 121 medlemmer, og medlemmerne udpegedes på grundlag af valgresultatet fra 1993, hvor FRODEBU vandt et stort flertal. De nyskabte pladser blev primært besat med tutsi-medlemmer fra det politiske og civile liv, for - som led i Partnerskabs-aftalen - at afbalancere den etniske sammensætning af nationalforsamlingen.

Léonidas Ntubayazi, Vice-Président de la Commission de la Justice et des Droits de l'Homme (FRODEBU), dvs. næstformand i justits- og menneskerettighedskommissionen oplyste, at han ikke har kendskab til, at der er foretaget politisk motiverede anholdelser af f.eks. FRODEBU-medlemmer, uanset om der er tale om hutu- eller tutsi-medlemmer, efter indgåelsen af Partnerskabs-aftalen i juni 1998. Han oplyste videre, at der som følge af konflikten i 1993 af myndighederne blev anholdt mange FRODEBU-medlemmer, idet myrderierne på tutsi-befolkningen i 1993 blev ført an af FRODEBU-medlemmer. Derfor er der endnu i dag en del FRODEBU-medlemmer, som sidder fængslet, mistænkt for deltagelse i folkemord. På denne baggrund er der stadig en del FRODEBU-medlemmer, der frygter for deres sikkerhed. Der er således endnu en del hutu-medlemmer, der opfatter fængslingerne af FRODEBU-medlemmer som en hævn fra tutsi-befolkningens side.

Bacamurwanko gjorde opmærksom på, at den politiske frihed i Burundi er præget af, at der faktisk findes fængslede, der kan betegnes som politiske fanger. Disse kan tilhøre såvel hutu- som tutsi-befolkningen. Aktive medlemmer af Parti pour le Redressement National (PARENNA) kan være udsatte for overgreb fra politiets side i Bujumbura. Han afviste at FRODEBU-medlemmer generelt er udsatte for overgreb, men gjorde dog opmærksom på, at Partnerskabs-aftalen har skabt splittelse

medlem FRODEBU-medlemmer. Han tilføjede, at dette er et internt problem for FRODEBU-medlemmerne. Det blev understreget, at politiet ikke siden indgåelsen af Partnerskabs-aftalen har chikaneret FRODEBU-medlemmer i Bujumbura. Han kunne dog ikke udelukke, at der kan forekomme chikane mod FRODEBU-medlemmer i Burundis landdistrikter.

Bacamurwanko oplyste, at PALIPEHUTU ikke findes repræsenteret i Bujumbura. Det er ikke muligt for et aktivt PALIPEHUTU-medlem at opholde sig i sikkerhed i Bujumbura. Såfremt et sådant medlem viser sig i byen vil vedkommende risikere at blive anholdt. Det blev vurderet, at aktive PALIPEHUTU-medlemmer ikke kan opholde sig sikkert i Bujumbura før end, der foreligger en endelig fredsaftale. Der blev gjort opmærksom på, at en person der har forladt PALIPEHUTU ikke vil have problemer med at opholde sig i Bujumbura. Burundis nuværende uddannelsesminister samt andre fremtrædende politikere er tidligere PALIPEHUTU-medlemmer, og der er andre eksempler på, at tidligere medlemmer af oppositionsbewægelser såsom CNDD i dag opholder sig risikofrit i Bujumbura. Det afgørende er, at disse personer ikke træder frem og agiterer for deres tidligere parti. Bacamurwanko kender personligt flere tidligere medlemmer af PALIPEHUTU, som efter et ophold i eksil nu opholder sig problemfrit i Bujumbura. Han vurderede, at der er sket en betydelig politisk liberalisering i Bujumbura, og at enhver kan udtrykke sine synspunkter frit og for eksempel diskutere, hvad man har hørt på udenlandske radiostationer såsom BBC.

Tidiane Sy gjorde tilføjede opmærksom på, at enhver borger i landet kan diskutere politiske spørgsmål frit og uden risiko for at myndighederne griber ind.

3.3 Bevægelsesfrihed

Adrien Sibomana gjorde opmærksom på, at myndighederne ikke lægger hindringer i vejen for befolkningens fri bevægelighed, hverken i Bujumbura eller i resten af landet.

3.4 Ytrings- og pressefrihed

Sibomana oplyste, at der ikke er begrænsninger i ytringsfriheden. Der findes tre private radiostationer i Burundi, som sender over hele landet. Desuden er der et større antal uafhængige aviser, men de fleste udkommer uregelmæssigt, idet der er mangel på ressourcer til trykning og udgivelse. Sibomana oplyste, at de ikke er begrænsninger i pressefriheden.

Walter Ehmweir vurderede derimod, at der hverken er pressefrihed eller ytringsfrihed i Burundi.

3.5 Vilkårige og ulovlige anholdelser

Maroufa Diabira oplyste, at ulovlige anholdelser finder sted i forbindelse med, at politiet anholder personer uden at have sikret sig en kendelse eller uden at være i besiddelse af en arrestordre. Dette er den mest almindelige form for ulovlige anholdelser. Desuden er der en række eksempler på, at militæret uden lovhjemmel indsætter personer i militære detentioner. Der er derudover eksempler på, at tilbageholdte bliver anbragt i uautoriserede "Fængsler". Diabira oplyste videre, at en del personer således er tilbageholdt uden at være blevet anklaget. Dette er et udbredt fænomen, og 80% af alle tilbageholdte har endnu ikke fået forelagt et anklageskrift. Endelig er det et problem, at mange er blevet anholdt uden, at der er blevet oprettet en sag om forholdet.

Walter Ehmweir kunne bekræfte, at der forekommer vilkårige anholdelser, også i Bujumbura. Han havde dog vanskeligt ved at pege på nogen bestemt gruppe eller personer, der er målgruppe for dis-

se anholdelser. Han kunne dog oplyse, at det oftest drejer sig om personer, der er beskyldt for at samarbejde med oprørsgrupper. Han oplyste videre, at der i de områder af landet, hvor der opholder sig mange internt fordrevne, kan forekomme vilkårlige anholdelser, f.eks. når politiet eller militæret mistænker personer for at støtte oprørerne.

Frédéric Bamvuginyumvira oplyste, at man har revideret strafferetsplejen, som blev anset for mangelfuld og præget af den koloniale arv. Man har således revideret forholdet mellem dommere og befolkning. Konkret er det målsætningen at sætte en stopper for de mange vilkårlige og ulovlige anholdelser og fængslinger uden dom. For nylig blev 200 personer, der var fængslet uden dom, løsladt. Regeringen har desuden krævet en generel undersøgelse af forholdene med henblik på at få løsladt fængslede uden dom.

Ngendabanka oplyste, at der er eksempler på, at militæret ulovligt har anholdt personer og ikke bragt disse personer for de civile domstole. Der er desuden eksempler på, at militæret har anholdt kriminelle og anbragt disse i militærets egne fængsler og detentioner uden dom i flere år, i visse tilfælde i op til 4-5 år. Disse ulovligheder forestås dog ikke af den militære ledelse, oplyste Ngendabanka, som dog tilføjede, at disse overgreb stort set er ophørt i dag. Myndighederne er meget opmærksomme på denne type problemer, og Burundis Premier Vice-Président har for nylig rejst rundt i landet med henblik på at løse problemerne. Desuden er man i færd med at gennemføre kurser i menneskerettighedsspørgsmål for de relevante regeringsinstitutioner.

3.6 Detentions- og fængselsforhold

Macaire Bacamurwanko, ACEDH oplyste, at der er ca. 15.000 fanger i Burundis fængsler, heraf befinder de 2.680 sig i Bujumburas eneste fængsel Mpimba, som blev betegnet som overfyldt. E-hmeir oplyste, at antallet af fanger i Burundis fængsler er 9.500, men at der desuden findes et ukendt antal tilbageholdte i landets forskellige detentioner og uofficielle fængsler, herunder militære "fængsler".

Oscar Nibogora, Repräsentant du Peuple, Assemblée Nationale (FRODEBU), dvs. FRODEBU-medlem af nationalforsamlingen vurderede, at antallet af fanger i Burundi som værende godt 10.000. Han oplyste, at størstedelen af de fængslede er mistænkte for at samarbejde med oprørerne, især FDD. Han oplyste, at et alvorligt problem for disse fanger er, at de ikke har adgang til en advokat eller har haft mulighed for at blive fremslået for en dommer.

Leonidas Nibonyazi kunne oplyse, at fængselsforholdene i Burundi er dårlige, fængslerne er overfyldte, og mange fanger er endnu ikke blevet fremslået for en dommer. Nogle af disse har siddet fængslede siden 1993 uden nogen sinde at have været stillet for dommer. Han oplyste, at en del af dette problem skyldes, at retssystemet til en vis grad er tutsi-domineret.

Eugène Nindorera erkendte, at alt for mange personer i dag sidder varetagtsfængslede i landet og tilføjede, at 80% af alle nuværende fanger endnu ikke har været fremslået for en dommer. Opfølgning på sager er et stort problem, og nogle fanger har været fængslede i mere end et år uden at være blevet stillet for en dommer. Manglen på menneskelige og økonomiske ressourcer er et stort problem, og dette forhold gør det vanskeligt at skaffe et tilstrækkeligt antal politifolk, advokater og dommere.

Muroufa Diabira kunne oplyse, at langt størstedelen af de tilbageholdte og fængslede i Burundi er hutu-medlemmer. Han antog at ca. 85% af samtlige fanger er hutu-medlemmer, men understregede,

at der ikke kan sættes lighedstegn mellem det at være hutu og medlem af det hutu-dominerede parti FRODEBU. Kun en mindre del af fangerne er således medlemmer af FRODEBU. Han understreger de endvidere, at selv under helt normale forhold vil det være naturligt, at størstedelen af fangerne i landets fængsler er hutu-medlemmer. Hutu-befolkningen udgør et stort flertal i Burundi.

Madeleine Katabarunwe, juridisk rådgiver i OHCDH kunne bekræfte, at der forekommer langvarige tilbageholdelser i Burundi. Hun forklarede dette med manglen på menneskelige ressourcer, herunder mangelen på politifolk. Hun understregede, at disse forhold ikke skyldes manglet på vilje hos landets myndigheder, men at det alene er et resourceproblema.

Bacamurwanko bekræftede, at der forekommer tilfælde af langvarige varetagelsesfængslinger, og han anså dette som en menneskerettighedskrænkelse. Der er eksempler på, at varetagelsesfængslede har opholdt sig flere år i en sådan situation. Desuden er der eksempler på, at militæret foretager ulovlige fængslinger. Han betegnede fængselsforholdene som forfærdelige og oplyste, at alvorlige overgreb mod de fængslede finder sted i såvel de militære som i de civile fængsler. Han har selv besøgt fængsler og jagtaget forholdene. Tidligere var det umuligt for menneskerettighedsadvokater at opnå tilfældelse til at besøge fængsler, men med oprettelsen af Ministère des Droits de la Personne Humaine, des Réformes Institutionnelles et des Relations avec l'Assemblée Nationale i Burundi er dette nu muligt. Det er dog stadig ikke muligt at opnå militærets tilladelse til at besøge dets egne fængsler. Pårørende til fængslede i de civile fængsler kan besøge disse.

3.6.1 Anvendelse af tortur

Der forekommer, ifølge Macaire Bacamurwanko, tortur af de indsatte i landets fængsler. Denne tortur er især rettet mod hutu-medlemmer, der mistænkes for at have deltaget i folkemord mod tutsi-befolkningen, og mod tutsi-medlemmer der er medlem af det hutu-dominerede parti FRODEBU. Han betegnede denne tortur som politisk betinget og oplyste, at tortur er et almindeligt problem i alle fængsler i Burundi. Han vurderede at ca. 50% af alle fængslede udsættes for en eller anden form for psykisk eller fysisk tortur.

Den fysiske tortur kan bestå af elektrisk tortur, slag på arme og ben, brænding ved at placere brændende plastikposer på huden eller, som det skete i Kayanza-distriktet i det nordlige Burundi i 1997, hvor fanger blev placeret i et hul fyldt med vand således, at fangerne stod i vand til halsen i flere dage, indtil de døde. I alt døde 6 fanger som følge af denne tortur. Overgrebet fandt sted i forbindelse med at store flygtningestrømme af intern fordrevne bevægede sig gennem Kayanza-distriktet. Bacamurwanko oplyste, at den sidst omtalte form for tortur ikke længere finder sted, men at de andre former for tortur stadig finder sted. I alt er der ca. 150 tilfælde årligt hvor fanger dør som følge af fængselsforholdene og de overgreb, der begås mod dem. Underernæring og fejlerernæring, manglende hygiejne er også et problem i landets fængsler.

Bacamurwanko forklarede, at disse overgreb fortsætter af bl.a. af politiske grunde. Han henvisede desuden til de manglende ressourcer, og understregede at Burundis nytlig udnævnte rigsadvokat ikke har ressourcer til at inspicere landets fængsler. Et andet problem er, at de uafhængige menneskerettighedsorganisationer i Burundi ikke arbejder permanent på grund af manglende ressourcer. Disse har derfor ikke kapacitet til kontinuerligt at følge forholdene i fængslerne.

Han oplyste desuden, at menneskerettighedsorganisationerne udarbejder rapporter om torturen i fængslerne til Justitsministeriet og fremsætter officielle klager til myndighederne. De afholder tilli-

ge seminarer for bl.a. politiet om menneskerettigheder. Endelig berettede kilden, at det ofte er vanskeligt at få løsladte fanger til at oplyse om overgrebene, idet de frygter påny at blive fængslet.

Walter Ehnneir gjorde opmærksom på, at det normalt ikke er i landets fængsler, at der forekommer tortur. Torturen forekommer i givet fald, inden en fange bliver anbragt i fængsel.

3.7 Retssikkerhed

Adrien Sibomana oplyste, at spørgsmålet om retssystemet og et evt. retsopgør i forbindelse med folkemordet i Burundi er et særdeles følsomt emne for såvel hutu- og tutsi-befolkningen som landets politikere. Han henviste dog til, at tendensen i dag er, at enhver person, der har begået en forbrydelse straffes ved en domstol. Regeringen har bestemt, at domstolene tager sig af disse sager samt, at de anklagede eventuelt får mulighed for at få støtte af udenlandske advokater. Sibomana vurderede, at enhver anklaget kan møde en "fair trial", men han gjorde dog opmærksom på, at der er et problem at der er mangel på advokater i Burundi.

Macaire Bacamurwanko oplyste, at anklagede ikke har adgang til gratis advokatbistand. Der findes dog en begrænset mulighed for at opnå bistand fra private hjælpeorganisationer som International Human Rights Office og Avocats sans Frontières og fra OHCDHs "Legal assistance"-program. Dette har dog endnu ikke kunnet afhjælpe problemerne væsentligt.

Bacamurwanko fremhævede, at den manglende tillid mellem hutu- og tutsi-befolkningerne giver sig udtryk i, at der, selv når der er tale om en regulær "fair trial", er mistænksomhed mellem de to befolkningsgrupper. Han vurderede, at hutu-medlemmer generelt har vanskeligere ved at opnå en "fair trial" end tutsi-medlemmer. Dette skyldes den næsten totale dominans af tutsi-medlemmer i retssystemet. Han vurderede, at udnævnelsen af en hutu til rigsadvokat i Burundi endnu ikke har ændret væsentligt på dette forhold og forklarede, at "systemet ændres ikke blot ved tilstedeværelsen af en enkelt person". Det bemærkes, at rigsadvokaten tilhører hutu-befolkningen og tidligere var justitsminister.

Madeleine Katabarunwe, Conseiller Juridique, Office du Haut Commissaire aux Droits de l'Homme au Burundi (OHCDH), dvs. juridisk rådgiver for FN's menneskerettighedskontor i Burundi kunne oplyse, at der før 1996 ikke var noget egentligt samarbejde mellem det politiske system og det juridiske system. Der var simpelthen mangel på tillid mellem landets nationalforsamling og det juridiske system. Der var og er en majoritet af tutsi-medlemmer i retssystemet, til trods for myndighedernes forsøg på at ændre på dette forhold. Situationen i dag er, at der stadig er et stort flertal af tutsi-dommere til trods for, at hutu-befolkningen udgør ca. 80% af hele befolkningen. Derfor er spørgsmålet om tillid afgørende for retssikkerheden. Det blev dog understreget, at domsafsigelser i dag kun sjældent er etnisk betingede.

Også Diabira understregede, at spørgsmålet om "fair trial" ikke har noget med etnisk tilhørsforhold at gøre. Han påpegede, at problemet var et spørgsmål om manglende ressourcer og kompetence. Han kunne videre oplyse, at der tidligere var eksempler på, at en tutsi-advokat kunne frygte at forsvare et hutu-medlem under en retssag. Denne frygt findes ifølge Diabira ikke i dag. Han gjorde det klart, at regeringen nu gør sig store anstrengelser for at løse denne type problemer.

Diabira fandt, at retssystemet i Burundi fungerer, men at man skal være opmærksom på, at landet befinder sig i en krigssituation. Der sidder således mange fængslet i landet – såvel mænd som kvinder – og der er initiativer i gang for at få de mange fanger bragt for domstolene. FN har oprettet et

såkaldt Legal Assistance-program, der skal bistå myndighederne med at igangsætte i disse rejsager. Målsætningen er at yde advokatbistand til såvel de anklagede som til anklagerne. Dette program finder sted inden for rammerne af regeringens freds- og forsoningsinitiativer.

Spørgsmålet vedrørende folkemordet er et særdeles ømheligt emne i Burundi. Dette skyldes ikke mindst de politiske og etniske forhold i landet. Gérard Ngendabanka kunne oplyse, at hans kontor arbejder intensivt på at løse dette spørgsmål, og sagerne vedrørende folkemordet er nu blevet åbnet med henblik på at kunne gennemføre retssagerne. Første skridt i denne proces var at få anholdt de mistænkte. Disse anholdelser finder sted på baggrund af de oplysninger, befolkningen er fremkommet med til myndighederne. Domstolene imhenter herefter yderligere oplysninger om de enkelte sager, hvorefter sagerne præsenteres for dommerne. Ngendabanka oplyste videre, at der er tale om et stort antal sager. Han anså hele denne proces som et udtryk for, at retfærdigheden er ved at ske fyldest i Burundi og understregede, at processen skal fortsætte. Han henviste i øvrigt til, at de, som er mistænkt for at have stået bag mordet på Burundis tidligere præsident Ndadaye, nu er under anklage.

Ngendabanka kunne videre oplyse, at det absolut er regeringens ambition at sikre retfærdige rettergange. Han fremhævede i den forbindelse problemet med, at ca. 80% af landets militær, domstole og politi består af tutsi-medlemmer. Dette forhold har skabt en troværdighedskrise for disse institutioner. Der er således eksempler på, at disse institutioner er præget af etniske forhold, men han gjorde det klart, at regeringen gør, hvad den kan for at sikre at retfærdigheden sker fyldest. Han var dog bekymret over, at så mange stadig skeler til det etniske spørgsmål og forklarede, at regeringen gerne ser flere hutu-medlemmer inden for politi, militær og domstole. Han oplyste i den forbindelse, at Burundis justitsministerium for nylig har besluttet at kvalificerede burundiere i eksil skal kunne tilbydes et job ved evt. hjemkomst i dette ministerium, uanset etnisk tilhørsforhold.

Målsætningen er at medvirke til, at hutu-medlemmer i højere grad får mulighed for at besætte stillinger inden for de juridiske arbejdsområder. Han tilføjede, at man overvejer at tilbyde stipendier til hutu-medlemmer, der ønsker at uddanne sig til jurister. Han understregede dog, at der ikke er tale om, at tutsi-medlemmer skal forlade de stillinger, som de allerede besidder. Han henviste overordnet til manglen på økonomiske ressourcer som et alvorligt problem. Retssystemet har været isoleret fra andre institutioner i landet, og derfor er der sager, som aldrig har været prøvet ved en domstol. Dette anså han som en krænkelse af menneskerettighederne.

3.8 Kvinders og børns forhold

Eugène Nindorera anså ikke vold mod kvinder indenfor familien for et alment problem i Burundi. "Dette er der ikke tradition for her i landet" erklærede han, men tilføjede, at familien typisk er mandsdomineret. Der er sket store fremskridt, men det er stadig vanskeligt at ændre mentaliteten hos befolkningen. Han henviste til, at kvinders ret til at arve ejendom, herunder jord er begrænset af traditionelle normer, og derfor har kvindelige politikere organiseret sig med henblik på bl.a. at kræve kvinders ret til at arve. Han understregede imidlertid, at der kun er få kvindelige politikere i såvel regering som nationalforsamling. Af regeringens 22 ministre er kun 1 en kvinde og af nationalforsamlingens 121 medlemmer er kun 12 kvinder.

Nindorera fremhævede den udbredte fattigdom og det store antal gadebørn i Bujumbura som et alvorligt problem i Burundi.

3.9 Uddannelsesforhold

Et anonymt FRODEBU-medlem af nationalforsamlingen vurderede ikke, at der i dag forekommer generel diskrimination af hutu-studerende på landets universitet.

Macaire Bacamurwanko gjorde opmærksom på, at der ikke er balance mellem de to etniske grupper i uddannelsessystemet. På folkeskoleniveau er der en rimelig balance mellem de to etniske grupper, mens der på gymnasieniveau ses en faldende andel af hutu-elever. På universitetet er antallet af hutu-studerende meget begrænset. Et anonymt FRODEBU-nationalforsamlingsmedlem bekræftede, at der er et stort tutsi-flertal blandt de universitetsstuderende

En vestlig diplomatisk kilde vurderede, at det generelt er vanskeligt for hutu-medlemmer at få en uddannelse. Kilden påpegede ligeledes den manglende balance mellem de etniske grupper i uddannelsessystemet og oplyste, at der kun er 400 hutu-medlemmer af de 6000 universitetsstuderende i Bujumbura. Desuden er mange skoler i hutu-dominerede områder i landet fortsat lukket.

Bacamurwanko påpegede, at den omtalte ubalance mellem de etniske grupper i uddannelsessystemet medfører, at hutu-medlemmer også er underrepræsenteret i statsinstitutionerne i Burundi. Som eksempel anførte han, at retsvæsenet fortsat er tutsi-domineret. Et anonymt FRODEBU-nationalforsamlingsmedlem understregede i den forbindelse vigtigheden af, at der uddannes flere hutu-medlemmer indenfor jura og økonomi.

En vestlig diplomatisk kilde henlede ligeledes opmærksomheden på, at ubalancen mellem hutu og tutsi på universitetet medfører, at der uddannes meget få hutu-jurister. Kilden gjorde desuden opmærksom på rygter om, at hæren primært forsøger at hverve/ansætte tutsi-universitetsstuderende fremfor hutu-universitetsstuderende, selvom de er lige kvalificerede. Dette medfører, at reformer af den tutsi-dominerede hær er meget vanskelige at gennemføre.

4. Asymotiver

Adrien Sibomana oplyste, at der i perioden 1993-96 var megen vold og kriminalitet i Burundi. De personer der forlod landet i denne periode for opnå asyl eller opholdstilladelse i udlandet, herunder i Europa, ser stadig begivenhederne fra denne periode som realiteten i Burundi. Derfor gør regeringen sig store anstrengelser for at holde kontakt med burundiere i udlandet og forsøger aktivt at få disse til at vende hjem.

Madeleine Karabarunwe fremhævede også det forhold, at de, som tidligere flygtede fra Burundi til udlandet, stadig nærer en mental betinget frygt for at rejse hjem.

de Oliveira vurderede, at visse personer har grund til at frygte for at blive genstand for de vilkårlige anholdelser, der angiveligt finder sted i Burundi. Hun henviste desuden til, at der faktisk er dødsstraf i Burundi og kunne oplyse, at der i dag opholder sig 220 dødsdømte personer i landets fængsler. Hun kunne videre oplyse, at de seneste henrettelser fandt sted i juli 1997, og hun vurderede, at regeringen ikke vil acceptere, at de dødsdømte rent faktisk bliver henrettet. "Det vil være en alvorlig fejltagelse og politisk uklogt" konkluderede de Oliveira.

Maroufa Daibira forklarede, at vilkårlige anholdelser er en vigtig forklaring på, hvorfor mange burundiere har søgt tilflugt i udlandet.

Gérard Ngenzabanku påpegede, at det er et individuelt spørgsmål, hvorvidt en burundisk statsborger kan have behov for beskyttelse i udlandet.

Bacamurwanko fremhævede, at tutsi-medlemmer af FRODEBU kan være udsat for diskrimination fra dele af befolkningen.

Habonimana oplyste, at en stor del af flygtningene fra urolighederne i Burundi i 1993 flygtede til Tanzania, Rwanda, Zaire og Europa, og han vurderede, at disse havde god grund til at flygte for at komme i sikkerhed. Regeringen har nu udarbejdet et program for at få disse flygtninge til at vende hjem. Burundis Premier Vice-Præsident Frédéric Bamyungunyuvira (FRODEBU) har for nylig besøgt Danmark og andre europæiske lande, hvor burundiske flygtninge opholder sig. Dette gjorde han for at skabe tillid og tryghed blandt flygtningene og for at overbevise disse om at rejse hjem. Dog var Habonimana overbevist om, at de fleste flygtninge i Europa først vil vende hjem, når Anus-ha-forhandlingerne afsluttes i slutningen af 1999. Han oplyste, at det er regeringens erklærede mål at få alle burundiske flygtninge til at vende hjem.

Ngenzabuhoro anså ikke, at der i dag er personer, der af sikkerhedsmæssige eller politiske grunde behøver at søge sikkerhed og evt. asyl i udlandet, og han udtrykte sin overbevisning om, at burundiske asylansøgere hovedsagelig søger asyl af økonomiske grunde. Han kunne derimod godt forstå, at de, som tidligere har søgt tilflugt i udlandet – og stadig lever med indtrykkene fra massakrerne – behøver tid for selv at kunne vurdere, hvorvidt forholdene i Burundi nu er af en sådan karakter, at de vil overveje at rejse hjem igen.

Ngenzabuhoro fortalte endelig, at hans egen erfaring har vist, at de burundiske flygtninge der befinder sig i Danmark (og i Europa i øvrigt) bør gives mulighed for selv at afgøre, hvorvidt de vil rejse hjem og anmodele i den forbindelse om, at der ikke gennemføres tvangsmæssig udsendelse af

flygtninge. Han var dog samtidig af den overbevisning, at mange af de burundiske asylansøgere i Danmark var kommet for at få en uddannelse og ikke for at søge beskyttelse. Derfor kan en økonomisk udvikling i Burundi medvirke til at mindske strømmen af personer, der forlader landet for at søge asyl.

Frédéric Bamvuginyumvira forklarede, at han selv har talt med en række burundiere i eksil i bl.a. Danmark, Frankrig, Schweiz og Belgien. Han besøgte Danmark ved to lejligheder for nylig. Første gang i marts 1998 som nationalforsamlingsmedlem og anden gang i september samme år som første gang i vice-præsident. Regeringen planlægger at sende en ny delegation til Europa i maj-juni 1999 med henblik på at forklare eksilgrupperne, hvad der foregår i Burundi. Delegationen til Danmark har dette formål, men Bamvuginyumvira var dog overbevist om, at det ville blive vanskeligt at overbevise burundiere i Danmark om at rejse hjem. Han fremhævede, at man aldrig vil kunne få eksilgrupperne til at indtrømme, at der er sket store fremskridt i Burundi. Det skyldes ikke mindst, at disse frygter at blive tvunget til at rejse hjem såfremt de indrømmede dette.

Bamvuginyumvira sluttede med at udtrykke beklagelse over, at udlandets krav om, at der skal foreligge en underskrevet fredsaftale i Arusha, førend man vil forholde sig til udviklingen i landet, ikke hjælper Burundi på vej.

Et anonymt FRODEBU-medlem af nationalforsamlingen vurderede at det eneste der kan få personer i eksil til frivilligt at vende hjem til Burundi, er reelle forbedringer i menneskerettigheds- og sikkerhedssituationen. Han henviste til, at mange flygtninge vendte hjem efter valget i 1993, men at disse kort tid efter alter forlod landet som følge af de ny uretigheder.

Kilden var i øvrigt af den opfattelse, at personer, der har opholdt sig i eksil i længere tid har en tendens til at overdrive risikomentenerne i Burundi og derfor har en overdreven frygt for at vende hjem. Han anså dog samtidig, at der stort set intet er sket for at forbedre forholdene i landets domstole, polit og militær. Der er stadig problemer i retssystemet og det er stadig det samme politi og militær som tidligere. Kilden vurderede overordnet, at intet, hvad angår de afgørende forhold i Burundi – dvs. politiet, militæret, det juridiske system og den interne og eksterne fredsproces – er ændret. Trods dette understregede kilden, at han anså alle asylmotiver som individuelle og tilføjede, at spørgsmålet om en "fair trial" også er et individuelt. Dette forhold medvirker til, at folk flygter fra Burundi, og selv tutsi-medlemmer føler sig ikke sikre i dette system.

Kilden oplyste i øvrigt, at der netop nu foreligger et lovforslag til vedtagelse i nationalforsamlingen angående spørgsmålet om folkenord i Burundi. Det blev understreget, at dette lovforslag såfremt det bliver vedtaget, vil det ramme FRODEBU særlig hårdt, og Partnerskabs-aftalen vil blive annulleret. Kilden oplyste videre, at en evt. vedtagelse af dette lovforslag vil få mange til at forlade Burundi. Militæret ønsker, at loven bliver vedtaget, idet det anses loven for et vigtigt politisk instrument. FRODEBU har besluttet at stemme imod lovforslaget, men kan ifølge kilden ikke stemme frit, og medlemmerne risikerer at blive dræbt. Kilden anså dette forhold for meget alvorligt og oplyste, at han selv ville forlade Burundi, såfremt forslaget vedtages.

Han understregede dog, at han anså Burundis nuværende rigsadvokat som en troværdig og seriøs person og tilføjede, at det havde været en hård kamp at få udnævnt vedkommende som rigsadvokat.

Et anonymt medlem af nationalforsamlingen (FRODEBU) anså, at der kan forekomme forfølgelse af personer som følge af disses politiske synspunkter. Dette finder især sted over for medlemmer af hauu-befolkningen. Risikoen for forfølgelse og overgreb hænger imidlertid nøje sammen med ens

familieforhold. Personer uden familie er mere udsatte, men selv politisk fremtrædende personer er i risiko for individuelle overgreb.

Bacamurwanko fremhævede endelig Burundis twa-befolkning som en sårbar befolkningsgruppe. De udgør ca. 2% af hele befolkningen og kan anses som en slags urbefolkning, der traditionelt var jægere. I dag lever en del af denne befolkning småjobs, herunder håndværk. Twa-befolkningen er politisk marginaliseret, men har dog et enkelt medlem i Burundis nationalforsamling, ligesom der er en studerende på universitetet i Bujumbura som er twa-medlem. Twa-medlemmer har dog stort set ingen rettigheder i Burundi. De modtager sjældent nogen form for undervisning, og de ejer normalt ikke jord. Bacamurwanko vurderede, at Twa-befolkningen diskrimineres økonomisk, politisk og socialt overalt i det burundiske samfund.

5. Humanitære forhold

5.1 Internt fordrevne og burundiske flygtninge i nabolandene

Ifølge United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), Overview of Humanitarian Situation in Burundi, 17. april 1998, var der i april 1998 i alt 668.164 internt fordrevne på 310 lokaliteter i Burundi.

Samtidig registrerede OCHA 295.000 burundiske flygtninge, heraf 250.000 i Tanzania, 40.000 i D.R. Congo og 5.000 i Rwanda.

OCHA registrerede ligeledes 173.000 hjemvendte flygtninge, hvoraf 62.427 kom fra Tanzania, 105.632 fra D.R. Congo og 5.248 fra Rwanda. ICG angiver omtrent samme tal i april 1999 (ICG, 27. april 1999).

Walther Ehmeir, OHCDH i Bujumbura angav antallet af internt fordrevne i Burundi til 500.000 - 600.000. Han oplyste, at der er omkring 600.000 burundiske flygtninge i Tanzania. Han kategoriserede de forskellige lejre på følgende måde:

Sites de dispersés (internt fordrevne)

Sites de regroupés (forflyttede)

Sites de rapatriés (hjemvendte flygtninge)

Ehmeir oplyste, at betegnelsen "regroupés" dækker over grupper af mennesker, som af myndighederne er blevet forflyttet fra deres hjem eller hjemegn, med eller mod deres vilje, på grund af hærens konflikt med oprørsgrupper i det givne område. Han oplyste desuden, at der ikke er hungersnød noget sted i Burundi.

Eugène Nindorera, minister for menneskerettigheder, tilsluttede sig ovennævnte beskrivelse af situationen i Burundi, hvad angår forskellige typer lejre og tilføjede, at mange internt fordrevne ønsker at vende hjem og dyrke deres jord. Dette er imidlertid ikke altid sikkert på grund af faren for oprørsangreb, og arbejdet kan kun foregå under beskyttelse.

6. Militære forhold, Civil Service, rekruttering m.m.

Isaie Nibizi oplyste, at hæren alene består af professionelle soldater, der vælger hæren som arbejdsplads i modsætning til systemet i visse andre lande, hvor hæren baseres på værnepligt. Uddannelsen udgør 6 måneder for menige soldater, 2 år for underofficerer og 5 år for officerer.

Han forklarede, at der i 1996 indførtes en såkaldt Civil Service i Burundi for alle statsborgere, kvinder som mænd, der har gennemført gymnasieuddannelse. Tjenesten varer 1 år og består af 3 måneders militærtræning, hvorefter man kan afjøre resten af sin Civil Service i for eksempel gendarmet, på skoler eller hospitaler. Tjenesten kan desuden bestå af bevogtning af offentlige bygninger og lignende.

Bacamurwanko kunne bekræfte oberst Nibizis regler for afjening af Civil Service:

En vestlig diplomatisk kilde og et nationalforsamlingsmedlem (FRODEBU) bekræftede, at såvel kvinder som mænd, som har gennemført gymnasieuddannelse, skal afjøre 1 års Civil Service.

6.1 Risiko for tvangsrekruttering og tjeneste i kampzoner

Direkte adspurgte oplyste oberst Nibizi, at rekrutter ikke sendes til kampområder for at bekæmpe oprørere. Han tilføjede, at de tjenestesteder, som rekrutter i Civil Service gør tjeneste ved, kan blive angrebet af oprørere, men at disse tilfælde er de eneste, hvor rekrutter kan risikere at komme i kamp.

Ifølge Walther Ehmeir findes der tilfælde af, at Civil Servicerekrutter sendes til kampområder. Der er desuden eksempler på, at hæreheder ude i provinserne har tvangsrekrutteret civile til praktiske, ikke-militære opgaver. Kilden kendte ikke til eksempler på såkaldte "round-ups" med henblik på at rekruttere personer til hæren for nylig.

Ifølge et nationalforsamlingsmedlem (FRODEBU) risikerer personer, som afjener Civil Service, at blive sendt til kampområder. Kilden havde således oplysninger om, at mere end 20 mennesker skulle være dræbt i den forbindelse. Det blev endelig oplyst, at en person ikke har ret til at studere ved universitetet, såfremt vedkommende ikke har afjent sin tjeneste i Civil Service.

Ehmeir oplyste, at Burundis hær gennem de seneste 6 måneder har haft relativt store tab i forbindelse med kampene mod oprørerne, samt at disse tab også har omfattet personer, der afjener Civil Service-tjeneste i kampområderne.

Bacamurwanko bekræftede, at Civil Servicerekrutter risikerer at blive sendt til kampområder, men tilføjede, at dette ikke finder sted efter blot 3 måneders militærtræning. Han forklarede, at de, som udvælges, i forvejen må have nogen våben træning for at komme i betragtning.

6.2 Unddragelse af Civil Service-tjeneste

Oberst Nibizi, der er øverste ansvarlig for Civil Service oplyste, at spørgsmålet om straf for unddragelse af Civil Service for tiden debatteres i nationalforsamlingen. Man diskuterer henholdsvis en administrativ straf og en fængselsstraf. Den administrative straf foreslås at bestå af 2 års forbud imod indskrivelse ved universitetet. Et alternativt forslag går ud på 1 års fængselsstraf, men dette

møder stor modstand i nationalforsamlingen. Nibizi selv og hæren i øvrigt anbefaler alene administrativ straf.

Nibizi påpegede, at der i dag i praksis ikke straffes for undtagelse af tjeneste i Civil Service, idet man ikke ønsker at straffe folk uden formelt lovgrundlag. Der indføres formentlig snart administrativ straf. Der er i dag ingen fængslede unddragere.

Han oplyste videre, at til trods for at studerende formelt set skal kunne dokumentere affjert Civil Service kan selv personer, der afviser at udføre denne tjeneste lade sig registrere sig som studerende.

Et anonymt FRODEBU-medlem af nationalforsamlingen anførte dog, at personer, der deserterer fra tjeneste ved fronten som Civil Servicerekrutter, risikerer at blive stillet for en krigsret.

Direkte adspurgt afviste Nibizi på det bestemteste, at hutu-tjenestegørende diskrimineres, herunder at hutu-kvinder skulle risikere voldtægt og drab i Civil Service.

Macaire Bacamurwanko opfattede Civil Service som en god idé for Burundi. Hutu-befolkningen støtter også tanken, bl.a. fordi, der ikke er eksempler på overgreb mod hutu-medlemmer, der affjerner Civil Service, ligesom hutu-medlemmer ikke diskrimineres i tjenesten.

Walther Ehmeir, OHCDH oplyste, at han ikke har kendskab til, at kvinder, der affjerner Civil Service, har været udsat for voldtægt eller drab.

7. Udrejseforhold

Ved udrejse via lufthavnen i Bujumbura checkes bagagen grundigt af myndighedene. Desuden kontrolleres de udrejsendes pas tre gange. Der er tale om en mindre lufthavn. Efter ophævelsen af embargoen den 23. januar 1999 betjenes lufthavnen i dag af følgende luftfartsselskaber: Air Burundi, Kenya Airways, Alliance Express du Rwanda, Air Tanzania, Ethiopian Airlines, Cameroon Airlines, Rwanda Airlines og Uganda Airlines. Air France og Sabena har endnu ikke genoptaget sine flyvninger til Bujumbura. Der er således kun få ugentlige afgange til destinationer i regionen. Der er ingen direkte flyforbindelse til Europa.

Der er færgeforbindelse fra Bujumbura til havne i Tanzania. Vejforbindelsen mellem Bujumbura og Kigali i Rwanda er åben for trafik.

Pas udstedes af de burundiske immigrationsmyndigheder. Nibizi gjorde dog opmærksom på, at procedurene for at få udstedt pas kan være særdeles langsomme. Han understregede, at personer, der ikke ønsker at aflyne i Civil Service ikke er udelukket fra at få udstedt pas og forlade Burundi. Endelig blev det oplyst, at disse personer frit kan vende tilbage til Burundi.

En anonym, vestlig diplomatisk kilde oplyste, at hverken desertører eller militærunddragere kan få udstedt pas eller udrejse gennem lufthavnen i Bujumbura.

Et anonymt FRODEBU-medlem af nationalforsamlingen oplyste, at det er umuligt for en desertør at udrejse via lufthavnen i Bujumbura. En sådan person vil ikke kunne få udstedt et pas. Såfremt en desertør allerede er i besiddelse af et pas, kan det ikke udelukkes, at vedkommende vil være i stand til at udrejse via lufthavnen, men kilden fandt at dette ville være uhyre vanskeligt.

Bacamurwanko fandt det noget nær utænkeligt, at indsatte i Mpitamba-fængslet kan have held til at undvige. Skulle dette imidlertid ske, anså han det for umuligt at vedkommende ville være i stand til at forlade Burundi via lufthavnen i Bujumbura. Han kunne dog ikke udelukke, at en undvegen fange evt. kunne bestikke de relevante myndigheder og dermed blive i stand til at forlade landet via lufthavnen. Han havde dog ikke oplysninger om, at dette har fundet sted, og det er meget sjældent, at der er oplysninger om fanger, der er undveget fra Mpitamba-fængslet.

Konsulterede organisationer, myndigheder og personer

Bacamurwanko, Macaire, Præsident, Association Nationale pour la Communication et l'Education aux Droits l'Homme (ACEDH), Bujumbura.

Bamvuginyumvira, Frédéric, Premier Vice-Præsident de la République (FRODEBU), Bujumbura

Dagra, Mammadou, Conseiller Politique, Bureau des Nations Unies au Burundi (BNUB), Bujumbura.

de Oliveira, Natalie, Observateur, Mission (ONU) d'Observation des Droits de l'Homme au Burundi, Centre des Nations Unies pour les Droits de l'Homme, Bujumbura.

Diabira, Maroufa, Ancien Bâtonnier, Chef de Mission, Office du Haut Commissaire aux Droits de l'Homme au Burundi (OHCHD), Bujumbura.

Ehameir, Walter, Observateur, Mission (ONU) d'Observation des Droits de l'Homme au Burundi, Centre des Nations Unies pour les Droits de l'Homme, Bujumbura.

Habonimana, Baltazar, Ambassadeur, Directeur général pour l'Europe, l'Amérique du Nord et les Organisations Internationales, Ministère des Relations Extérieures et de la Coopération, République du Burundi, Bujumbura.

Katabarunwe, Madeleine, Conseiller Juridique, Office du Haut Commissaire aux Droits de l'Homme au Burundi (OHCHD), Bujumbura.

Ngendabanka, Gérard, Procureur Général, Bujumbura.

Ngenzebuhoro, Frédéric, Premier Vice-Præsident, Assemblée Nationale de Transition, République du Burundi, Bujumbura.

Nibizi, Isaac, Colonel, Armée Nationale Burundaise, Bujumbura.

Nibogora, Oscar, Représentant du Peuple, Circonscription Makamba, Assemblée Nationale (FRODEBU), République du Burundi, Bujumbura.

Nindorera, Eugène, Ministre, Ministère des Droits de la Personne Humaine, des Réformes Institutionnelles et des relations avec l'Assemblée Nationale, République du Burundi, Bujumbura.

NN, vestlig diplomat i Bujumbura.

NN, medlem af nationalforsamlingen (FRODEBU), Bujumbura.

Ntahombaye, Philippe, Professeur, Université de Bujumbura, Bujumbura.

Ntibayazi, Léonidas, Vice Præsident de la Commission de la Justice et Droits de l'Homme (FRODEBU), Bujumbura.

Sebandandi, Christophe, Præsident, la Ligue Burundaise des Droits de l'Homme "TEKA", Bujumbura.

Sibomana, Adrien, Membre de l'Assemblée Nationale (UPRONA), Bujumbura.

Rapport fra fyvende attaché-mission til Bujumbura, Burundi

Sy, Cheikh Tidiane, Repräsentant du Secrétaire Général au Burundi, Bureau des Nations Unies au Burundi (BNUB), Bujumbura.

Litteratur

- (AI 1998): Amnesty International: Burundi: Insurgency and counterinsurgency perpetuate human rights abuses, London 1998.
- (ASS 1999): Africa South of the Sahara 1999. 27. udg., Europa Publications Ltd. 1998.
- (Country Report 1998): U.S. Department of State: Burundi Country Report of Democracy, Human Rights and Labor, February 26, 1999.
- (ICCG, 11. januar 1999): International Crisis Group: Les enjeux de la reprise de la coopération, 11 Janvier 1999.
- (ICCG, 27. april 1999): International Crisis Group: Le Burundi apres la suspension de l'embargo: aspects internes et regionaux, 27 Avril 1999.
- (UI 1995): Utrikespolitiska Institutet, Rwanda Burundi, Stockholm 1995.
- (United Nations, 13 October 1998): Paulo Sérgio Pinheiro, Special Rapporteur of the Commission on Human Rights: Situation of human rights in Burundi, United Nations General Assembly, 13 October 1998.
- (Wohlgemuth & Övergaard, 11. marts 1999): Lennart Wohlgemuth & Kajsa Övergaard: Analys och kronologisk rapport över utvecklingen i Rwanda och Burundi vad gäller demokrati och mänskliga rättigheter, Rapport II: oktober 1998-februari 1999, Nordiska Afrikainstitutet, 11. marts 1999.
- (Wohlgemuth & Övergaard, 13. oktober 1998): Lennart Wohlgemuth & Kajsa Övergaard: Analys och kronologisk rapport över utvecklingen i Rwanda och Burundi vad gäller demokrati och mänskliga rättigheter, Rapport I: juni-september 1998, Nordiska Afrikainstitutet, 13. oktober 1998.
- (Yates, February 1999): Bill Yates: Burundi – Analysis, International Alert, February 1999.

Forkortelser

- ACEDH – Association Nationale pour la Communication et l'Education aux Droits l'Homme.
AI – Amnesty International.
BNUB – Bureau des Nations Unies au Burundi.
CNDD – Conseil National pour la Defense de la Democratie.
COPRI – Copenhagen Peace Research Institute.
FDD – Forces pour la Defense de la Democratie.
FN – Forenede Nationer.
FRODEBU – Front pour la Democratie au Burundi.
FROLINA – Front de la Liberation Nationale.
ICG – International Crisis Group.
NGO – Non-Governmental Organisation.
OAU – Organisation for African Unity.
OCHA – Office for the Coordination of Humanitarian Affairs.
OHCDH – Office du Haut Commissaire des Droits de l'Homme.
ONU – Organisation des Nations Unies.
PALIPEHUTU – Parti de Liberation du Peuple Hutu.
PARENA – Parti pour le Redressement National.
UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees.
UPRONA – Union pour le Progres National.

Bilag

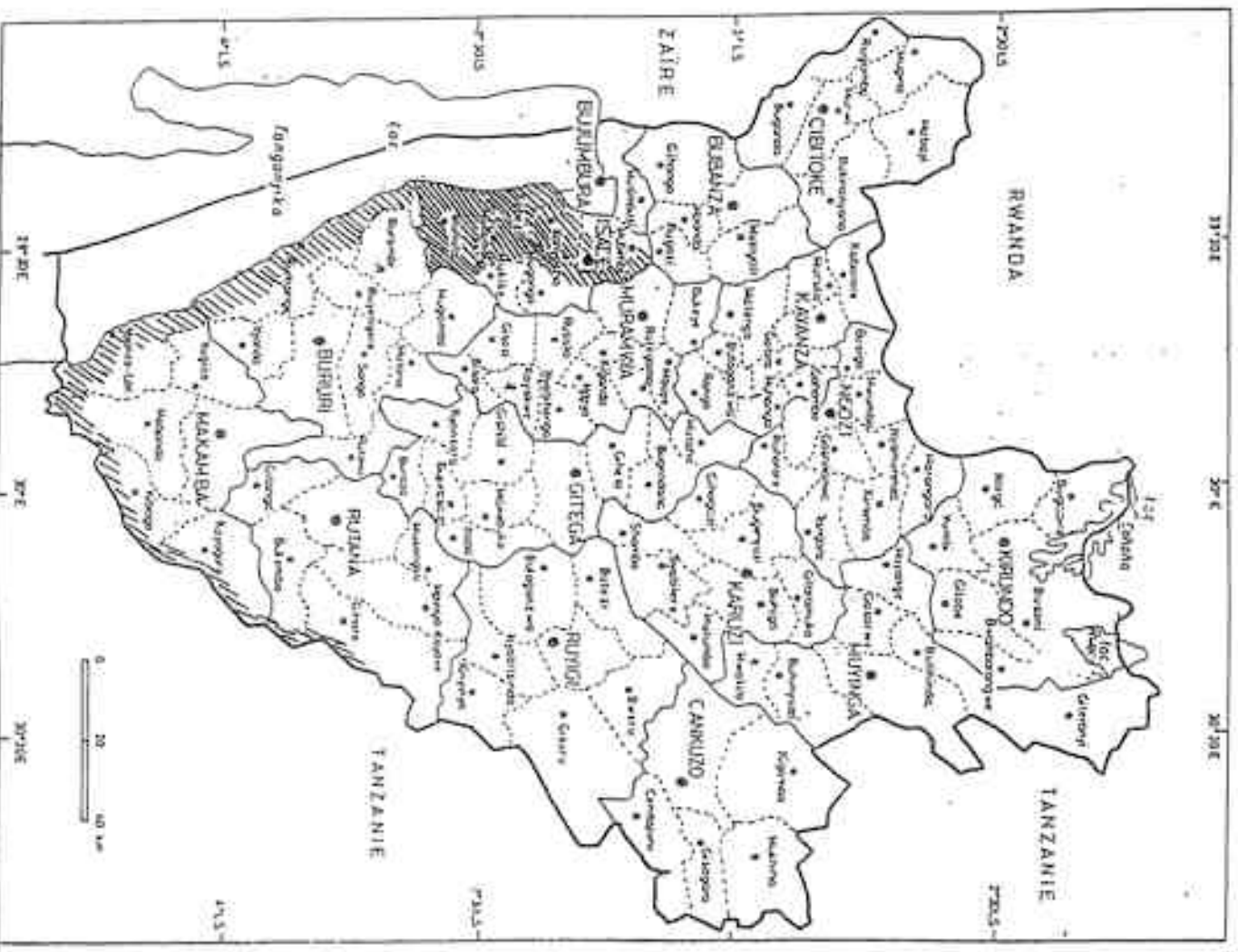
Kort over Burundi, provinser og kommuner samt områder, hvor der forekommer oprørsaktiviteter

BURUNDI

PROVINCES and COMMUNES.

Områder hvor der forekommer oprørsaktiviteter.

Udlandingsstyrelsen

Ryesgade 53
2100 København Ø

Telefon 35 36 66 00
Telefax 35 36 19 16